

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN STUDIUL DOCTRINELOR ECONOMICE

I.LIMBAJUL ECONOMIC SI IMPORTANTA SA

În ansamblul sau, societatea se prezinta ca un sistem social-global, structurat la în subsisteme sociale cu structuri, mecanisme si functii proprii. Dintre aceste subsisteme sau sisteme parțiale cele mai importante sunt: cel politic, economic, spiritual, informational, militar etc.

Înca din cele mai vechi timpuri prin importanta si rolul jucat în existenta si functionalitatea societatii, s-a impus sistemul economic. În fond, viata economica reprezinta suportul material al vietii sociale, esenta si actiunea sa făcând posibila prezenta celorlalte sisteme sociale, a societatii.

Din aceasta cauza, oamenii s-au preocupat atât teoretic cât si practic de viata economica, făcând pe marginea acesteia numeroase aprecieri, opinii, reflectii. În strânsa legatura cu acest fapt, s-a nascut si impus un bogat si divers limbaj economic de la termeni generali ca parerea, ideea, opinia până la notiuni complexe ca gândirea economica, ideologie, doctrina etc.

Toti acesti termeni, notiuni au rolul de a face precizari utile, aprecieri subtile privind continutul, actiunea, utilitatea diferitelor forme pe care le îmbraca în exprimarea sa economicul.

Gândirea economica este cel mai general si cuprinzator termen, ea reprezinta ansamblul reflectiilor cu privire la viata economica a societatii (idei, opinii, teorii, conceptii, doctrine toate de natura economica).

Dupa sfera lor de cuprindere, aceste reflectari economice pot privi:

- microeconomie – adica reflectarile privind activitatea economica a agentilor privati (întreprinderi, firme)
- macroeconomie – are în vedere subdivizarile privind activitatea unor ansamble de state, natiuni, popoare sau a unei societati;
- mondieconomia – include reflectarile privind relatiile economice mondiale.

Dupa interesele pe care le exprima reflectarile gândirii economice pot viza:

- a) probleme de interes general – productia, schimbul, consumul, sau de interes international, regional, zonal, continental sau global;
- b) probleme de interes partial – acestea privesc un numar limitat de indivizi sau grupuri de agenti economici (patroni, bancheri, comercianti);

Termenul de gândire economica însumeaza pe toti ceilalti termeni, notiuni mentionate.

1. Economic

Acest termen este folosit încă din antichitate, el regăsindu-se în lucrările lui Xenofon și Aristotel.

Geneza termenului vine din cuvintele grecești "oikos" – casa gospodăriei și "nomos" – lege, ordine.

Într-o accepțiune generală economia ar desemna ordinea în gospodărie, în activitatea pe care oameni o desfășoară în vederea creării bunurilor materiale și a serviciilor destinate satisfacerii trebuințelor de viață. Prin extensiune, termenul de "economie" a fost și este folosit pentru a desemna cunoașterea acestui domeniu, sau în ultima instanță știința economică în ansamblu sau.

2. Teoria economică – reprezintă o formă a cunoașterii științifice care constă dintr-un ansamblu de idei, rațiuni, raționamente ordonate sistematic și logic prin care se explică fenomene și procese din viața economică, în ansamblul sau, sau dintr-un domeniu major al acestuia.

Prin conținutul său, teoria economică îndeplinește o serie de funcții ca:

- de cunoaștere a realității economice și de interpretare și fundamentare a acesteia;
- științifică, de cunoaștere a determinărilor interne, esențiale și cauzale ale fenomenelor și proceselor economice studiate;
- ideologică, concepute în promovarea intereselor economice ale unei clase, grup, partid, stat etc.

Teoria economică fiind produsul unui emitent, fie aceasta individual sau colectiv, ea va fundamenta și promova interesele și aspirațiile sociale, politice și economice ale acesteia, va avea un caracter partinic, partizan ideologic.

3. Ideologia economică

Termenul de ideologie vine din grecescul "eidos" – imagine, cunoaștere despre aceasta și "logos" – știință, adică știința imaginii, idei, știința cunoașterii acesteia.

Forma modernă de ideologie apare la sfârșitul secolului al XVIII-lea și aparține francezului Destutt de Tracy. Acest termen dar cu conținuturi, semnificații și valori diferite se întâlnește în viața politică, economică, religioasă.

Ideologia economică desemnează ansamblul ideilor, teoriilor, concepțiilor unei clase, grup, partid. formațiune politică față de viața economică, de prezentul și perspectiva acesteia, de problematica existenței și esenței sale, de strategia și tactica adoptată față de aceasta.

Fiind produsul, emanția unui emitent politic ca și cazul teoriei economice, ideologia are un caracter partinic, ea va exprima, fundamenta și promova

interesele, emitentului si totodata îi va pune la dispozitie si strategia si tactica necesara înfaptuirii realizarii acestora.

Ideologiile în general, cele economice în special vor constitui osatura, nucleul doctrinelor economice si se vor regasi concretizate în programe, strategii de dezvoltare social-economica. Nu orice ideologie evolueaza spre doctrina, sau trebuie în mod obligatoriu sa formeze substanta, nucleul acesteia, ci ele pot exista si actiona si în mod independent, autonom ca elaborate de sine statatoare.

4. Doctrina economica

Ca majoritatea termenilor, notiunilor politice sau economice si cel de doctrina vine din latinescul „doctrina” si înseamna învatatura sau într-o acceptiune mai larga conceptie despre societate.

În dictionarul explicativ al limbii române notiunea „doctrina” este definita ca „totalitatea principiilor unui sistem politic, economic, stiintific, religios”.

Dictionarul politic consemneaza în dreptul notiuni de doctrina „Un sistem închegat de conceptii si principii prin care se exprima a anumita orientare, un curent de gândire filozofica, politica, economica, juridica, religioasa etc.

Doctrina economica reprezinta o conceptie închegata, structurata, sistematizata si coerenta de idei, teorii, rationamente care pe baza unor principii unificatoare reflecta si interpreteaza realitatea economica, sau a componenta majora a acesteia în functie de aspiratiile si optiunile unei comunitati social politice al carei exponent si purtator este, punându-i totodata la dispozitie metodele si masurile practice de realizare si evolutie a acesteia.

În cadrul unei doctrine economice se regasesc doua elemente esentiale:

- teoria economica;
- practica economica

Teoria economica – constituie substanta teoretica explicativa a doctrinei economice. În schimb politica economica este aceea ce ofera, da orientarea coordonare activitatii economice practice în directiile si scopurile urmarite.

Doctrinile economice vizeaza modul de punere în miscare a mecanismelor vietii economice, influenteaza si orientarea mersului acesteia în directia si scopul dorit.

În raport cu alte elaborate, doctrinele economice se deosebesc fata de acestea prin urmatoarele elemente:

1. Sunt elaborate teoretico-mentale care privesc organizarea si functionalitatea economicului din societate, a prezentului dar mai ales a viitorului acesteia.

2. Doctrinile economice sunt emanatia unor curente, scoli si orientari economice dar mai ales a unei clase, grup sau partid si formatiune politica. Din aceasta cauza ele reflecta si interpreteaza realitatea economica, o cerceteaza prin prisma intereselor si orientarilor acestora. Drept urmare ele au un pronuntat caracter partizan si explicit, o pozitie ideologica.

3. Caracterul partizan si pozitia ideologica a unei doctrine nu întotdeauna si în mod obligatoriu pot afecta obiectivitatea ei stiintifica. Obiectivitatea sau subiectivitatea doctrinei tine de locul si rolul emitentului în societate, de interesele si scopurile urmarite si promovate în conformitate cu legitatile dezvoltarii sociale, desigur ca si doctrina sa va avea un caracter obiectiv, stiintific.

4. Doctrinile economice ca de altfel în general doctrinele nu sunt sisteme de gândire închise, cu granite si delimitari precise, absolute. Ci dimpotriva, ele nu pastreaza o puritate absoluta de idei, conceptii unele doctrine pot abandona unele elemente, aspecte din cadrul lor si care pot fi preluate de alte doctrine; exista un permanent schimb, circuit de ide în spatiul doctrinar.

5. Ca si în cazul doctrinei politice si cele economice sunt rezultatul exclusiv al profesionistilor atât în ceea ce priveste elaborarea lor cât si difuzarea si promovarea lor. În continutul doctrinei un rol major îl joaca calitatea intelectuala a emitentului, gradul sau de pregatire, capacitatea sa de percepere si înțelegere a realitatii, de a o pune de acord cu cerintele si obiectivele comunitati politice pe care o reprezinta.

6. Orice doctrina economica îi este specific un nume ce o individualizeaza, o particularizeaza în universul elaboratelor social-economice. Acest nume poate sau nu sa fie în concordanta cu fundamentul sau ideologic, sau cu politica economica promovata.

5. Curentul de gândire economic

Se înțelege un ansamblu de teorii, ideologii si doctrine economice care explica si promoveaza un anumit gen de viata economica, dar de pe pozitile si interesele anumitor grupuri sau forte sociale.

Orice curent sau orientare de gândire economica se fundamenteaza pe o doctrina dominanta. Teoriile, ideologiile si doctrinele economice pot fi elaborate si sustinute de mai multi economisti constituiti în scoli de gândire economica axate pe principii si teze fundamentale similare Ex. scoala clasica, scolile neoclasice etc.

La baza constituirii acestor scoli stau:

- o anumita tematica abordata ;
- principii si valori apropiate;
- optiuni teoretice si practice comune.

II. OBIECTUL DOCTRINEI ECONOMICE

1. Viata economica este extrem de complexa, dinamica si cu o mare diversitate si varietate de problematici. Ea este studiata atât în ansamblul ei de o serie de stiinte în special economia politica cât si a domeniilor si segmentelor sale de stiintele economice de ramura.

Pe de alta parte, aceasta studiere a vietii economice poate avea în vedere faptele, procesele, categoriile si institutiile economice sau studiul ideilor, gândirii economice. De acest ultim aspect, adica al studiului ideilor si a gândirii economice se ocupa istoria gândirii economice sau altfel spus doctrinele economice.

Daca economia politica si celelalte stiinte economice au ca obiect de studiu cercetarea faptele economice reale, a rationalitati activitatii economice, istoria gândirii economice prin specificul ei are ca obiect studiul diferitelor conceptii, teorii, ideologii si doctrine care reflecta în chip diferit nuanțat sau direct partinic aceeasi realitate economica.

Studiul realizat de doctrinele economice se fundamenteaza pe principiul istoricitatii care are în vedere analiza, cercetarea ideilor, conceptiilor economice înca din cele mai vechi timpuri pâna în prezent, corelat cu fiecare formatiune si perioada istorica începând cu sclavagismul pâna în epoca contemporana.

2. De asemenea doctrinele economice au în vedere modul în care teoriile si ideologiile elaborate au influentat viata economica, au condus-o spre progres sau au conservat elemente si aspecte contrare necesitatilor si legitatilor sociale, sau chiar au jucat un rol retrograd.

3. În acelasi timp, istoria gândirii economice are în vedere fixarea si evidentierea de elemente, aspecte perene, statornice progresiste si care au influentat mersul ideilor economice.

4. Doctrina economica nu se pot limite numai la prezentarea si constatarea unor fapte, fenomene, procese ci menirea ei este sa înfatiseze caile si metodele utilizate pentru îmbunatatirea sau ridicarea calitativa a întregii activitati economice

III. PERIODIZAREA ISTORIEI GÂNDIRII ECONOMICE

Problema periodizării istoriei gândirii economice a născut vii dispute în cadrul economistilor, specialiștilor, a tuturor celor interesați de studiul economicului.

În periodizarea istoriei gândirii economice s-au constituit două mari criterii: al istoricității și al compatibilității cu știința.

Din perspectiva criteriului istoricității se pot distinge patru mari perioade ale istoriei gândirii economice;

1. gândirea economică din antichitate (mileniul II î.Ch. – până la mijlocul mileniului I î.Ch.) sec.al V-lea e.n.;

2. gândirea economică feudală (mij. mil.I sec.al V-lea mij.mil II î.Ch.) sec.al XV-lea;

3. epoca modernă - sec.al XVI-lea – al XIX-lea ;

4. epoca contemporană - sec.al XX-lea.

Pe baza celui de-al doilea criteriu, al comparabilității ca știință, al caracterului științific al gândirii economice acesta poate fi periodizat în:

1. perioada prestiințifică sau preclasică care ține de la începutul până la mij. sec.al XVII-lea;

2. perioada științifică care ține de la mij.sec.al XVII-lea până astăzi.

În cadrul gândirii economice se disting:

- a) gândirea economică clasică – burgheză;

- b) doctrina economică marxistă;

- c) orientările și școlile economice moderne;

- d) gândirea economică contemporană.

IV. METODOLOGIA CERCETARI STIINTIFICE A DOCTRINEI ECONOMICE

În general, metoda desemnează un ansamblu de principii, procese, tehnici de investigație, reguli și premise care în reuniunea lor operațională constituie metodologia de cercetare.

Cum obiectul de cercetare al doctrinei economice nu-l constituie viața economică în sine, ci reflectarea realității sale în plan spiritual se impune o disociere între metodologia proprie studiului economiei, fie de cea a cercetării doctrinelor economice.

Istoria gândirii economice beneficiază de un sistem de principii și criterii specifice de investigare și apreciere. Dintre principiile și criteriile care trebuie să stea la baza studiului de către doctrina economică precizăm:

1. principiul istoricității ce presupune ca teoriile și doctrinele economice să fie analizate și explicate prin prisma condițiilor istorice concrete în care au apărut sau în care se manifestă;
2. cercetarea concepțiilor economice trebuie făcută în raport cu baza lor generatoare, având în vedere că teoriile și doctrinele economice sunt o reflectare în plan spiritual a unor situații, condiții și date concrete ale societății;
3. reflectarea, interpretarea și fundamentarea realității social-economice de către teoriile și doctrinele economice, trebuie făcută prin prisma intereselor sociale de grup, clasă, partid sau națională bine determinate;
4. analiză și cercetarea doctrinelor economice trebuie să evidențieze finalitatea și utilitatea lor, altfel spus funcțiile teoretice și practice exercitate de acestea.

CAPITOLUL II

GÂNDIREA ECONOMICA PREMODERNISTA

I. APARITIA SI EVOLUTIA GÂNDIRII ECONOMICE ÎN ANTICHITATE

Primele manifestari ale gândiri economice au aparut cu circa patru milenii în urma în tarile Orientului Antic (China, India, Mesopotania, Egipt) si apoi în Grecia si Roma Antica. Primele sisteme spirituale de gândire relativ încheiate despre societate au fost marile doctrine religioase, budismul, confucianismul. islamismul si crestinismul.

Nascându-se dintr-o necesitate sociala si reflectând realitatea sociala, marile religii nu au fost numai simple doctrine religioase ci, prin bogatia si diversitatea aspectelor reflectate si exprimate, ele pot fi considerate si primele sisteme ale gândirii politice si economice încheiate. În reflectarile si interpretarile lor, marile doctrine religioase pe lângă elemente precumpanitoare religioase, ele vor cuprinde si aspecte privind politicul (puterea, statul, institutiile politice) dar si informatii si elemente de natura economica cum ar fi proprietatea statului si provenienta ei care este desigur divina, proprietarii, relatiile lor cu producatori în special cu sclavi, schimbul, consumul si destinatia acestuia. Paralel cu reflectarile si interpretarile date realitatii politice si economice de doctrinele religioase, apar si meditatii si gânditori care vor fi preocupati de probleme de economie cum ar fi caracterul ei, organizarea eficienta a gospodariilor, proprietarilor de sclavi, categoriile de marfa, bani, comertul, camata.

Egiptul Antic.

Este prima societate sclavagista unde au aparut si primele scrieri religioase, morale, politice si economice. Prima lucrare în acest sens este "Povestirile lui Phat-hotep" scrisa de-a lungul sec. 26-25 î.e.n. Este o scriere care își propune stabilirea unor norme si reguli de comportare etica si economica, atât ale aristocratiei fata de sclavi, cât si a acestora din urma fata de societate.

În principiu se urmarea impunerea ideii necesitati respectarii de catre fiecare individ si clasa sociala a statutului si a conditiei sociale în societate, statut determinat în esenta de proprietate. Proprietatea, modul ei de distribuire este de natura divina, vointa divinitatii este cea care decide pe cei bogati si saraci, pe proprietari si sclavi.

Si în Chinoautic au aparut preocupari pe teme economice precum si lucrari cu caracter filosofic, politic sau juridic în care erau abordate probleme de politica financiara, comerciala sau a relatiilor dintre stapânii de sclavi si sclavi.

Confucianismul - doctrina etica, morala si religioasa a abordat probleme economice privind comertul, stabilirea si formarea pretului, rolul si locul statului în viata si relatiile economice.

Relatiile dintre stapânii de sclavi si sclavi sunt sugestiv exprimate în lucrarea "Lun-in" care în sectiunea a XI preciza "stapânul trebuie sa fie stapân „Supusul –supus”. Un asemenea satut era rezultatul unei relatii de proprietate si mai putin de politica.

Babilonul Antic.

Dintre satele formate între fluviile Tigru si Eufrat la sfârșitul mileniului IV î.e.n., cel mai prosper pare a fi fost Babilonul, care în timpul împaratului Hamnurabi a cunoscut maximul de înflorire economica si spirituala. În aceasta societate apar si primele abordari juridice ale proprietatii.

Codul lui Hamnurabi, desi constituit pe fundalul unor temeri religioase, sfinteste statutul juridic al sclavilor, raportul dintre stapânii de sclavi si sclavi, precum si o serie de probleme economice legate de arenda, camata, comert.

Relatiile dintre stapânii de sclavi si sclavi este bine relevata în lucrarea „Dialog între stapân si sclav”. De pe pozitii diferite, cei doi competitori încearca sa-si expuna pozitia si atitudinea. În timp ce stapânul își legitimeaza statutul, prin proprietate si vointa divina „sclavul refuza o asemenea explicare, critica dogma religioasa, nu are încredere în ea si în rasplata vietii de apoi”.

India Antica.

Si în India Antica au aparut importante manifestari în domeniul gândirii economice. Prima doctrina brahmanismul în baza principiilor sociale si mai ales economice a impus împartirea oamenilor în caste.

Lucrarea "Legile lui Manu "consacra si ea împartirea oamenilor în caste, inegalitatea sociala si economica dintre acestia, precum si apararea si conservarea privilegiilor economice si politice ale bramanilor.

O deosebita importanta acorda lucrarea relatiei dintre stapânii de sclavi si sclavi si mai ales reprimarii rascoalei sclavilor, conferindu-i o legitimitate divina.

În **Roma Antica** comparativ cu alte societati si mai ales cu Grecia Antica s-au manifestat mai putine elemente de gândiri economice, situatie explicata prin ponderea deosebita a juridicului în spiritualitatea romana si mai putin a economicului.

În domeniul economicului a privat conceptia gasirii cailor si mijloacelor eficiente de exploatare a coloniilor si de acumulare a bogatiei.

Momentul de maxima dezvoltare al gândirii economice în antichitate a fost atins în **Grecia**. În aceasta societate au aparut adevarate teorii economice bine structurate si expuse de gânditori de seama ca Xenofan, Platon sau Aristotel într-o serie de lucrari.

Acest fapt s-a datorat nivelului ridicat de dezvoltare pe care l-a cunoscut spiritualitatea în general în vechea Elada si cea economica si politica în special.

Primele informatii economice le întâlnim în poemul lui Hesiod „Munci si zile” creat la sfârșitul sec. al VIII-lea. În el se vorbeste despre munca care este vazuta drept izvorul bogatiei, proprietatea privata si clasele sociale apuse datorita pozitiei diferite fata de aceasta.

Istoricul Xenofan va fi primul care va pune bazele gândirii economice. În lucrarile sale „Economica” în care s-a ocupat de agricultura si „Despre venituri”

unde a abordat mestesugul si comertul. Xenofan definea „Economica” ca activitatea umana fundamentala atât ca o forma a cunoasteri dar si a progresului.

S-a preocupat de asemenea de probleme ca raportul dintre munca si sclavie, diviziunea muncii, schimbul, comertul, banii.

Platon, cunoscutul filozof a abordat si el din perspectiva meditatiei filosofice probleme proprietatii. Preocupat de ideea crearii unui stat ideal, Platon preciza implicarea acestuia în procesul de repartitie si consum. Totodata, el s-a preocupat de diviziunea muncii, rolul si importanta sa economica, de schimb si rolul banilor.

Aristotel este primul gânditor care a încercat sa faca din economie o forma a cunoasterii stiintifice, o disciplina de sine statatoare. Pentru el economia este "arta de a obtine bogatii sub forma" bunurilor materiale.

Chsematistica constituie un element deosebit de economie aceasta reprezentând arta de a obtine bogatia sub forma baneasca – ea întemeindu-se pe schimb. Spre deosebire de economie care are ca scop realizarea nevoilor de consum si este limitata, chsematistica urmareste acumularea de bani care este individuala.

Importante precizari aduce si în domeniul comertului. El distinge doua forme de comert:

- comertul marunt – înteles ca un schimb necesar si limitat de bunuri;
- comertul mare – caracteristic chsemasticii, nelimitat si care este contrar moralitatii si dreptatii sociale.

Pentru Aristotel „banii” sunt o componenta esentiala a economiei cu rol major în cadrul schimbului, el vazând în aceasta functia un mijloc de circulatie si de masurare a evaluarii economice a bunurilor. În felul acesta el poate fi considerat un precursor al teoriei valorii economice.

În marfa, Aristotel a vazut necesitatea a doua laturi diferite mai târziu ca valoare economica si valoare de întrebuintare. Mergând mai departe cu rationamentul, Aristotel ajunge la concluzia ca legea schimbului este un raport de egalitate între cele doua laturi validate de piata.

Importante contributii la dezvoltarea gândirii economice au adus-o si scolile filosofice grecesti în special cea a sofistilor. Acestia sunt primi care au abordat problemele politice si economice prin categoria de interes, atât cel politic cât si cel economic.

II. FEUDALISMUL SI GÂNDIREA SA ECONOMICA

Feudalismul a marcat în raport cu sclavagismul importante transformari în viata sociala, economica si politica. Desi în viata economica au aparut elemente noi ca proprietatea feudala, clase si grupari sociale noi inclusiv si noi producatori ca iobagii, taranimea libera, obstile satesti s-au dezvoltat si diversificat mestesugurile aparând si o noua forma de organizare a acestora – brestele, noi relatii si raporturi social-economice în feudalismul propriu-zis progresele au fost minore. La acestea au contribuit o serie de factori ca:

- migratia popoarelor – proces ce s-a prelungit pâna catre mij. sec. al XIII-lea (1241) când a avut loc ultima migratie a tatarilor;
- farâmitarea teritoriala, precum si lupta pentru si lupta dintre puterea laica si bisericeasca;
- decaderea oraselor si a vietii sociale;
- subordonarea stiintelor de catre dogma teologica si transformarea lor în ramuri ale acesteia. La aceasta se adauga impunerea scholasticii ca modalitate de reflectare si cercetare a realitati sociale, a vietii economice si politice.

Concret, în cazul gândirii economice s-au ignorat cauzele reale, obiective a fenomenelor si premiselor economice dându-li-se o explicatie si o origine divina.

O analiza profunda si detailata a spiritualitatii societatii feudale nu se poate realiza fara evidentierea rolului si influentelor dogmei teologice, în speta a crestinismului. O asemenea apreciere porneste de la rolul pozitiv pe care crestinismul l-a jucat în anumite momente ale feudalismului, dar si a limitelor, piedicilor si greutatilor pe care acelasi crestinism le-a pus în evolutia spiritualitatii, a societatii în general.

În cadrul analizei crestinismului, a atitudinii si pozitiei acesteia fata de viata sociala trebuie facuta distinctia între perioada crestinismului primitiv si a celui organizat, ierarhizat si cristalizat, ca dogma si doctrina oficiala a socialitatii.

În perioada sa primitiva crestinismul a promovat ideea egalitatii si dreptatii sociale, a restructurarii vietii economice si politice. În domeniul economic crestinismul acestei perioade a promovat conceptia apropierei sau chiar a nivelarii economice, a estompării definitiei sociale, de a apropia pe cei bogati de cei saraci.

Pe masura intrării în comunitatile crestine a celor bogati si instariti, treptat, treptat dispare egalitatea sociala si economica între membrii congregatiei, ideea egalitatii transferându-se între oameni, dar numai într-un Christos.

De la starea de protest si toleranta fata de realitatea si rânduieile existente specifice perioadei primitive a crestinismului se trece la atitudinea de justificare, aparare si legitimare a organizarii politice si economice, a rânduieilor existente.

Trecerea crestinismului de la perioada sa primitiva la cea institutionalizata si ierarhizata social, urmata de modificarea statutului si locului bisericii în societate, intrarea si cooptarea sa la putere, va determina si importante modificari în cadrul dogmei sale teologice în special a aprecierii si interpretarii realitatii sociale. În

domeniul economic, ca urmare a patrunderii în cadrul congregatiilor crestine a marilor proprietari, a viitorilor feudali se modifica atitudinea dogmei crestine fata de proprietate, se accentueaza caracterul divinal al acesteia, existenta si distribuirea ei fiind rezultatul vointei divine, dispare ideea egalitatii sau apropierei economice dintre oameni. Semnificativ în acest sens este lucrarea lui Clement de Alexandri "Ce bogat poate fi salvat – unde acesta își impune proprietatea ca un dar si o vointa divina. Se schimba atitudinea fata de cei bogati, care nu mai sunt condamnati caci cine ar mai face donatii si ar hrani pe cei saraci, fiind condamnate doar pasiunea nemasurata de îmbogățire.

În perioada treceri spre feudalism apar si primii ideologi si apologeniti ai acesteia. Dreptul natural este înlocuit de cel divin.

Un reprezentant de seama al teocratiei bisericii a fost episcopul Aurelian Augustin cu lucrarea "Cetatea lui Dumnezeu". A. Augustin apara si justifica cu argumente sofiste sclavia, inegalitatea, proprietatea privata. Sclavia este considerata drept vointa lui Dumnezeu, care a introdus-o ca o pedeapsa pentru pacate, misiunea bisericii nu era de a reda libertatea sclavilor, ci de a-i face mai buni.

O explicatie asemanatoare primeste si inegalitatea care este si ea o creatie divina. Dumnezeu i-a creat atât pe bogati, cât si pe cei saraci, pe primii pentru a-i ajuta pe saraci, iar pe acestia din urma pentru a-i pune la încercare pe bogati.

În ceea ce priveste proprietatea Sfântul Augustin sustine ca dreptul de proprietate rezulta din dreptul natural, cu toate acestea, el recomanda celor lipsiti de proprietate sa iubeasca numai ceea ce nu-i poate fi rapit, adica nu bogatia ci pe Dumnezeu.

Thomas d'Aquino si teoria sa economica.

Un reprezentant de seama al gândirii economice din perioada feudalismului dezvoltat a fost teologul si filosoful Tomas d'Aquino. El va crea cel mai desavârsit sistem al scolasticii care dupa spusele lui Papa Ioan al XIII-lea "singura si cea mai autentica filosofie a bisericii catolice". El si-a expus conceptiile teologice, politice si economice în asa numitele sume, reunite în **Suma teologica**.

Spre deosebire de începuturile crestinismului când bogatia era condamnata, d'Aquino considera ca averea nu contine nimic reprobabil în ea, iar fiecare om trebuie sa dispuna de bogatie potrivit cu situatia pe care o ocupa în societate, cu ierarhia acesteia.

El întareste caracterul divin al proprietatii, iar stratificarea societatii în clase, grupuri si stari are la baza împartirea muncii în munca fizica, considerata bruta, inferioara si munca intelectuala superioara, nobila.

Din aceasta perspectiva T.d'Aquino s-a preocupat de teoria "Pretul just" si teoria nominala a banilor.

Dupa calugarul dominican, pretul marfurilor este just daca este determinat de cheltuielile facute pentru producerea marfii, cât si în functie de situatia sociala a producatorului. Pretul just trebuie sa asigure producatorului atât recuperarea cheltuielilor efectuate cât si o existenta corespunzatoare rangului producatorului.

De aceea conchide Sfântul Thomas una si aceeași marfa trebuie vândută la piață cu preturi diferite în raport cu situația celui care o vinde. O asemenea teorie "a pretului just" încalca de fapt principiul schimbului echitabil și a valorii.

În teoria nominalista a banilor Thomas d'Aquino considera că banii sunt un instrument al circulației marfurilor, însă valoarea și puterea lor de cumpărare nu are o determinare economică, căci ea este stabilită arbitrar, nominal de conducătorii statelor și ai bisericii. Concepția economică a lui T.d'Aquino reflecta realitatea feudală prin prisma intereselor nobilimi laice și ecleziastice, ea răspundea într-o anumită măsură necesităților și aspirațiilor meșteșugarilor și negustorilor aflați în ascensiune pe plan economic și social.

CAPITOLUL III

GÂNDIREA ECONOMICA ÎN PERIOADA PREMODERNA

I. CONCEPȚIILE ECONOMICE ALE REFORMEI

La sfârșitul sec. al XV-lea și începutul celui următor în țările din Europa apuseană încep să-și facă simțită prezenta simptomele procesului de dezagregare a modului de producție feudală și apariția celor capitaliste. Dintre procesele și fenomenele care prevesteau noul mod de producție evidențiem:

- sporirea producției meșteșugărești și manufacturiere;
- creșterea diviziunii sociale a muncii;
- înlocuirea economiei naturale cu cea de schimb;
- afirmarea ideologiei naționaliste ce milita pentru emanciparea națională, reînnoire și reconstrucție socială;
- creșterea rolului și locului în viața socială și mai ales în cea economică a burgheziei.

În lupta împotriva feudalității laice și ecleziastice, a bisericii burghezia a folosit o mare diversitate de forme și mijloace, una dintre aceste forme a fost și reforma.

Deși a îmbrăcat o haină religioasă și în esență urmărit crearea unei noi doctrine religioase care să corespundă intereselor noilor clase burgheze, reforma a avut însă la bază ei importante motivații economice, ideologice și politice.

Motivația economică a reformei este o formă de exprimare a gândirii economice a noilor clase burgheze.

Din punct de vedere economic, feudații laici și ecleziastici dețineau importante mijloace de producție materializate sub forma unor mari proprietăți funciare, organizate și exploatate însă cu metode și mijloace feudale, neeficiente. Menținerea sistemului muncii feudale de tip iobagist constituie și el o serioasă piedică în libera circulație a forței de muncă, în formarea proletariatului. Totodată biserica creștină-catolică prin marele fast și bogăție, prin ierarhia deosebit de numeroasă, prin multitudinea sărbătorilor și interdicțiilor scoate din circuitul economic numeroase valori materiale, economice și împiedică activitatea de tip capitalist.

Societatea burgheză avea nevoie de o nouă concepție, atitudine față de viața economică, de o biserică ieftină, fără fast și bogăție, care să nu pună interdicție muncii, circulației economice și umane.

Reforma a avut importante consecințe economice, politice și spirituale. Dintre consecințele economice majore au fost:

- depozitarea bisericii și a mănăstirilor de mari proprietăți funciare și mijloace economice;

- înlăturarea sistemului muncii iobagilor si crearea posibilitatii circulatiei fortei de munca si a constituirii viitorului proletariat;
- introducerea unor noi metode de organizare si exploatare a proprietatilor funciare;
- introducerea si extinderea relatiilor capitaliste în agricultura si mediul rural;

II. DOCTRINA ECONOMICA MERCANTELISTA

Mercantelismul a fost primul curent de gândire economica burgheza moderna. El a aparut în Europa în perioada de la sfârșitul sec. al XV- lea pâna la sfârșitul sec. al XVII- lea..

Mercantelismul s-a dezvoltat si aplicat în tarile lansate economic din Europa apuseana de unde au aparut si reprezentantii sai:

- în Franta – A. de Montchiestien, J.B. Colbert;
- în Anglia – W. Stafford si T. Mun;
- în Japonia – A. Serra si G. Batero;
- în România – D. Cantemir.

Etimologic, termenul de mercantelis deriva din cuvintele de origine latina „mercato” – piata si „muscante” – negustor. În înțeles de doctrina, mercantelismul definește un ansamblu coerent de idei, teorii care exprima optiunea economica si tendinta de îmbogățire a negustorilor moderni.

Spre deosebire de toate conceptiile economice de pâna la mercantelism, acesta se distinge prin:

- idei, teze noi în plan conceptual metodologic;
- printr-o metoda distincta de cercetare;
- în planul politicii s-a impus printr-o politica proprie, bine conturata;
- chiar daca nu, toate tezele si conceptiile mercantelismului au fost discutabile sau gresite, acestea au contribuit în mare masura autonomizarea gândirii economice si la impunerea ei ca un domeniu distinct al spiritualitatii si al cunoasterii.

Domeniul de studiu al gândirii mercanteliste lă constituit sfera circulatiei marfurilor, în deosebi comerțul exterior.

Preocuparea majora a mercantelismului o constituie problema bogatiei. Pornind de la aceasta gândire, mercantelistii sustin ca banii reprezinta forma pe care aceasta trebuie sa o îmbrace, izvorul acestei bogatii se afla în sfera circulatiei marfurilor, a comerțului. În conceptia mercantelista nu orice circulatie constituie izvorul bogatiei ci doar comerțul exterior are capacitatea de a spori cantitatea de bani, metalele pretioase dintr-o tara. Comerțul interior dupa gândirea mercantelista nu era în masura sa sporeasca bogatia întrucât are loc doar trecerea banilor de la un posesor la altul.

Mercantelisti sunt primii gânditori care abordeaza conceptul de profit vazând în acesta un scop al activitatii economice. Dupa ei, profitul apare în

procesul schimbului de bani ca un surplus de bani în urma vânzării marfurilor mai scumpe decât s-au cumparat. Prin urmare, mercantelistii admiteau schimbul neechitabil atât pe piața internă cât și pe cea internațională, în urma căruia unul dintre partenerii tranzacției câștiga și altul pierde.

În practică, politica mercantelistă ce urmărea acumularea de bogății a cunoscut diferite metode și mijloace ca:

- colonizarea de teritorii bogate în zăcăminte de aur;
- dezvoltarea comerțului și a navigației maritime;
- impulsivizarea producției manufacturiere destinată exportului.

Formele și mijloacele de acumulare a bogăției promovate de mercanteliști au dat naștere la variante ale acestuia:

- mercantelismul natalist sau dublionist;
- mercantelismul spaniol bazat pe acumularea de bogăție – aur prin expansiunea colonială;
- mercantelismul adept al dezvoltării manufacturiere și a exportului – ca cel francez;
- mercantelismul comercial bazat pe suprematia banilor.

O altă coordonată esențială a mercantelismului a fost susținerea intervenției autoritare a statului în economie. Scopul acestei politici îl constituie creșterea rezervei de metale prețioase atât printr-o reglementare obiectivă a fiscalității și activității financiare cât mai ales prin politica economică externă protecționistă.

Esența politicii economice mercanteliste constă în încurajarea producției manufacturiere destinată exportului cuplata cu o politică de limitare a importului prin taxe vamale, măsuri restrictive. Această politică trebuia să se reflecte în balanța monetară și comercială, în sensul că volumul intrărilor de bani – metale prețioase trebuia să fie mai mare decât acela al ieșirilor, al plăților.

În existență și evoluția sa mercantelismul a cunoscut două perioade:

- a) mercantelismul timpuriu – bazat pe sistemul monedei când se urmărea cu orice scop și mijloc menținerea unei balanțe monetare active concretizată într-un excedent al intrărilor și reținerea metalelor prețioase în interior;
- b) mercantelismul dezvoltat sau târziu – în această perioadă balanța activă a sistemului monetar este înlocuită cu balanța activă comercială, adică exportul trebuie să depășească importul.

Această perioadă va deplasa atenția îmbogățirii de la sfera circulației spre cea a producției, a producției manufacturiere destinată exportului. Dealtfel aceasta a dus și sfârșitul mercantelismului, locul său va fi treptat luat de țările care puneau în centrul lor problema și sfera producției, iar pe măsura afirmării capitalismului industrial se descompune.

Mercantelismul a constituit un progres și în planul metodei de cercetare. În locul dogmatismului medieval și a scolasticii mercantelismul a impus metoda descriptivă o prezentare reală a faptelor și fenomenelor economice, așa cum ele se prezentau și manifestau. Acest fapt a permis evidențierea unor elemente remarcabile în special în domeniul comerțului exterior.

Mercantelismul a promovat însa și o serie de teze gresite și chiar iluzii, cum a fost cea a banilor, făcând din aceasta principala formă a îmbogățirii nereușind însa să descopere sursele reale ale acestui proces și mai ales să explice adevărul și realul mecanism de producere și însusire a profitului. Cu toate aceste limite, mercantelismul rămâne o orientare progresistă în gândirea și politica economică.

III. PRECURSORII LIBERALISMULUI ECONOMIC

Trecerea de la meseriile medievale la atelierele capitaliste de tip manufacturier a dus la adâncirea diviziunii muncii, la extinderea muncii salariate care la rândul lor au condus la amplificarea și complicarea producției, a circulației marfurilor, la extinderea economiei de piață. În aceste condiții s-a impus și dezvoltarea gândirii economice întrucât teoria mercantelistă devenise prea îngustă, nu mai era în măsură să corespundă și să rezolve noile cerințe ale dezvoltării economice. În noile condiții nu mai era suficient critica mercantelismului, a gândirii și practicii sale, apariția unei noi gândiri și proiectii economice. Au apărut noi reprezentanți ai unei noi gândiri ca: W. Petty, J. Locke, David Hume, în Anglia, Etienne Condillac, în Franța, B. Franklin în America

W. Petty (1623 – 1687) prin gândirea sa s-a situat deschis pe pozițiile burgheziei industriale engleze. El și-a expus ideile economice în lucrări ca „Trat asupra impozitelor și contribuțiilor” – 1662 și „Aritmetica politică”.

W. Petty a folosit ca metode de susținere a ideilor sale statistică și descriptivă. Totodată Petty a fost primul gânditor care a transferat problema economică din sfera circulației în cea a producției. Cea mai importantă contribuție a lui W. Petty la dezvoltarea gândirii economice o constituie începutul teoriei valorii bazate pe muncă și de aici a teoriei valorii. W. Petty face distincție între prețul natural al marfii determinat de munca cheltuită pentru obținerea acesteia și prețul de piață înțeles ca expresia în bani a valorii marfii. Mărimea valorii este determinată de cantitatea de muncă cheltuită pentru producerea marfii și se află în raport direct proporțional cu timpul de muncă și invers proporțional cu eficiența sau productivitatea muncii. După el, munca dă valoare marfii, iar marfurile sunt egale când ele încorporează aceeași cantitate de muncă.

Conceptia lui W. Petty a avut și unele limite astfel:

- el confunda valoarea cu utilitatea sau valoarea de întrebuințare;
- de asemenea el apreciază eronat că măsura mărimii valorii este dată de timpul de muncă individual cheltuit de fiecare producător pentru obținerea marfii;
- pentru Petty valoarea marfii este identică cu valoarea de schimb pe care o dau banii, și în consecință munca creează valoare numai în situația în care produsul muncii poate fi transformat în bani.

Pornind de la concepția asupra valorii W. Petty a încercat să explice și alte categorii economice ca: rentă funciara, dobânda, salariul, plusprodusul, prețul pământului.

Renta funciara este exprimata de W. Petty ca valoare care ramâne dupa scaderea cheltuielilor de productie (salarii si consumuri materiale) din valoarea produselor agricole. În lucrarile sale apare pentru prima data notiunea de renta diferentiata determinata de fertilitatea diferita a terenurilor si de deosebirile în ce priveste departarea de piata.

Salariul – marimea acestuia este determinata de valoarea mijloacelor de subzistenta necesara lucratorului pentru a trai, a muncii si a-si întretine familia. El constata ca lucratorul consuma mai multa munca decât îi este necesar pentru producerea mijloacelor de subzistenta de care are nevoie restul el l-a identificat cu plusprodusul pe care l-a identificat cu renta funciara.

Desigur, multe dintre conceptiile sale sunt confuze si chiar gresite, dar în ansamblu, prin gândirea novatoare promovata el a deschis drumul spre transformarea economiei într-o ramura distincta, autonoma a stiintei.

J. Loke (1632 – 1704)

De pe pozitii filozofice J. Loke a abordat atât teme politice dar si economice. Din cadrul problemelor economice, el s-a ocupat de cea a schimbului considerând ca valoarea banilor este relativa, fiind determinata de cantitatea de marfa aflata în circulatie.

Ettiene Bannat de Condilliac a initiat primele reflectii în favoarea teoriei întemeiata pe utilitate si varietate.

Sintetizând putem aprecia ca gândirea mercantelista si gânditorii de la sfârșitul sec. al XVII- lea, prin conceptiile afirmate au deschis calea cercetarii sistematice a economiei, pregatind astfel terenul unei cercetari reale, obiective, a unei tratari sistematice a problemelor economice.

CAPITOLUL IV DOCTRINA ECONOMICA LIBERALA

I. GENEZA LIBERALISMULUI ECONOMIC

Prin persistenta în timp și spațiu, universalitatea, utilitatea și eficiența socială pe care a administrat-o, liberalismul constituie una dintre cele mai complete și marcante elaborate doctrine ale societății moderne și contemporane.

În timp de mai multe secole liberalismul este constituit în special pentru societatea europeană, temeiul marilor prefaceri politice, economice, spirituale și naționale, inclusiv a unui nou model de gândire, conduita politică și economică.

Același liberalism a constituit pentru cele mai multe țări și popoare dreptul fundamental ideologic al luptei naționale, a realizării sau desăvârșirii unității naționale, a câștigării independenței politice și economice sau a așezării pe principii noi moderne a dezvoltării ulterioare a vieții sociale.

Doctrina cu caracter universal, liberalismul a dat temei și sens dezvoltării umanității, contribuind în mod hotărâtor la apariția, dezvoltarea și consolidarea unui nou mod de producție și de viață, a unui nou tip de societate umană bazată pe noi principii și relații interumane, pe un nou mod de organizare și conducere a societății.

Pentru prima oară termenul de liberalism apare la lexicograful Claude Boiste în 1823, fiind asociat cu lupta pentru libertate a burgheziei și având o dublă semnificație atât politică cât și economică.

În general termenul de liberalism a sintetizat ansamblul aspirațiilor și revendicărilor înnoitoare din societatea europeană dintre mij. sec. al XVII-lea și al XIX-lea. În primele sale manifestări liberalismul a vizat domeniul politic fiind sinonim cu înlăturarea absolutismului, impunerea principiului separării puterii, a statului de drept, a reprezentativității și a drepturilor și libertății cetățenilor.

În plan economic în esență liberalismul urmărea:

- înlăturarea relațiilor de producție feudale, a modului de organizare și exploatare a muncii iobagiste;
- înlăturarea oricărui fel de constrângere economică;
- diminuarea și restrângerea rolului statului în viața economică;
- proclamarea libertății tranzacțiilor economice.

Răspândirea și dezvoltarea liberalismului economic a avut loc în ritmuri și condiții foarte diferite de la o țară la alta, în funcție de împrejurările concrete naționale și internaționale. În Franța, liberalismul economic a fost consacrat de revoluția burgheză din 1789, în Anglia evoluția liberalismului a început mai devreme și a învins definitiv abia la mijlocul sec. al XIX-lea prin abolirea "legilor cerealelor" – 1846, în unele din țările din Europa Răsăriteană, primele semne ale liberalismului economic apar către sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor.

II. TRASATURILE LIBERALISMULUI ECONOMIC

Liberalismul a marcat aparitia unei noi orientarii în gândirea politica dar si economica. În domeniul economic noua gândire s-a remarcat prin urmatoarele elemente:

- a fost conceptia care a transferat centrul cercetarilor economice din sfera circulatiilor marfurilor în sfera producerii acestora ;
- a creat, introdus si dezvoltat un nou mod de cercetare si investigare a economicului. A înlaturat empirismul si descriptivismul mercantelist, punând accent pe analiza logica – teoretica bazata pe noi metode si procedee ca: inductia, deductia, folosirea statisticii si matematici;
- a marcat trecerea cercetarii de la nivelul individual la analiza de ansamblu a legaturilor economice la scara sociala, nationala si internationala;
- a marcat începerea cunoasterii stiintifice a economiei de piata complete;
- liberalismul a impus aspiratia spre libertatea de miscare. În domeniul economic aceasta a însemnat deplina libertate de actiune a agentilor economici, precum si consacrarea liberei concurente în tranzactiile dintre popoare;
- a impus individualismul conform caruia deciziile cele mai eficiente si concrete le pot lua agentii economici privati în opozitie cu autoritatea publica-statul, sau cu diferite colectivitati mai mult sau mai putin cuprinzatoare;
- liberalismul a considerat proprietatea privata sociala si individuala, temelia societatii moderne, a economiei de piata, ea fiind degrevata de orice servituti feudale;
- a impus principiul hedonismul, conform careia se urmarea obtinerea unui maxim de avantaj cu minim de efort;
- liberalismul a impus un nou mecanism de reglare a economiei, cel al pietei, a raportului dintre cerere si oferta, el având capacitatea de a autoechilibra în mod spontan economia,
- liberalismul este si prima paradigma economica care explica preturile si profiturile din economia moderna pornind de la teoria valorii bazata pe munca;
- o caracteristica majora a paradigmei liberale o constituie impunerea politici economice a liberului schimb sau altfel spus politica liberei concurente. Aceasta politica a fost sintetizata de economistii francezi sub forma, laissez faire, laissez passer, “le monde va de lui même”, - lasati lucrurile sa-si urmeze cursul lor firesc;
- pe lângă aceste caracteristici generale ale liberalismului economic acesta a îmbracat atât în teorie cât si în practica si unele particularitati – ca urmare a conditiilor istorice concrete în care acesta s-a manifestat. De exemplu în Franta la începuturile sale liberalismul s-a manifestat în domeniul

agriculturii. În Anglia și SUA același liberalism s-a pus în slujba dezvoltării industriale. În unele țări ca Anglia, România liberalismul a adoptat politica economică protecționistă, contrar esenței liberalismului a politicii sale, a liberei concurențe.

III. GÂNDIREA ECONOMICĂ A FIZIOCRATIILOR MOMENT IMPORTANT ÎN LIBERALISM ECONOMIC

Fiziocrații au fost un grup de economiști francezi cu vederi liberale care au criticat mercantilismul și au adus o serie de inovații importante în teoria economică.

Denumirea lor vine din cuvintele grecești “physis” – natură și “craton” – putere, adică convingerea lor că și în economia societății domnește o “ordine naturală” la fel ca și în natură. Economiiști fiziocrați au format o adevărată “școală” în frunte cu François Quesnay (1694 – 1774) dintre lucrările acestuia amintim: “Tablou economic” (1758), “Analiza tabloului economic” (1766) și o serie de articole ca: “Fermieri”, “Grâne”, “Oameni”.

Dintre noile idei promovate de fiziocrați evidențiem:

- ideea ordinii naturale în economie;
- deplasarea explicării bogăției din sfera circulației în cea a producției;
- trecerea de la microanaliză la macroanaliză;
- surprinderea legăturilor dintre repartitia produsului social, circulația lui între clase sociale și reluarea procesului de producție.

Alături de acesta pot fi enumerați: ARJ Turgot – cu lucrarea “Reflecții asupra formării și repartirii bogățiilor”, VR Mirabeau, etc.

1. Concepția ordinii naturale a fiziocraților

Fiziocrații au criticat concepția mercantelistilor privind ideea intervenției statului în economie. După ei mai presus de viața și acțiunea umană atât în societate cât și în economie există o ordine firească, naturală, și care este cunoscută și stăpânită. Ea asigură buna funcționare a economiei cât și a societății. Tocmai de aceea ei au criticat intervenția statului în economie în special în forma protecționismului vamal, considerând intervenția puterii statice drept o iluzie.

2. Concepția fiziocraților despre bogăție și izvorul ei în producție

Contrar mercantelistilor, fiziocrații susțineau că bogăția nu constă numai în bani sau în primul rând numai în bani, ci în produsele utile care pot satisface diferite trebuințe umane. Bogăția nu poate fi creată în sfera circulației marfurilor, în comerț, deoarece schimbul presupune echivalentul între marfuri sau între acestea și bani, astfel că în acest proces al schimbului nu poate apărea un spor de avere. După fiziocrați bogăția poate apărea numai în sfera producției mai ales în agricultură. De aceea fiziocrații au propagat ideea acordării unei mari atenții producției.

În strânsă legătură cu aceasta ei au creat concepția “Produsul net”. Ei înțelegeau prin produsul net surplusul de produse și implicit de valoare peste

cheltuielile de productie. Lipsa unei concepii clare despre valoare a facut ca fiziocratii sa aibe multe ambiguitati despre produsul net. Nu de putine ori ei considerau ca acesta ar avea izvorul în pamânt, alteori în munca omeneasca. De asemenea limitând crearea produsului net la agricultura ei îl confundau cu renta funciara asa cum procedase si W Petty.

3. Conceptia fiziocratilor despre repartitia produsului social si circulatia lui între clasele sociale.

Fiziocrati au în vedere trei clase sociale:

- a. clasa proprietarilor care încaseaza renta funciara respectiv produsul net –clasa în care intrau proprietarii, guvernantii si clerul;
- b. clasa productiva sau fermierii – care organizau productia si obtineau produsul net si pe care sunt obligati sa-l cedeze proprietarilor pentru permisiunea de ai folosi pamântul;
- c. clasa sterila în care intra toate celelalte categorii, inclusiv cele din industrie si despre care fiziocratii cred ca ei nu produc produsul net.

Spre deosebire de mercanteisti, care au pus accentul pe comert, bani, pret fiziocrati preocupati de productie considerau ca exista fluxuri economice care încep cu repartitia produsului social, continua cu circulatia lui, inclusiv a produsului net între clase si se termina cu crearea premiselor pentru reluarea procesului de productie. Ideea de baza a fiziocratilor în legatura cu repartitia produsului social consta în faptul ca produsul este degrevat de plata arende de catre fermierii, astfel ca întregul produs net ajunge în proprietatea acestora.

Celelalte doua clase nu fac altceva decât sa-si recupereze cheltuielile de productie inclusiv a salariului creând astfel conditiile pentru reluarea procesului de productie. În strânsa legatura cu repartitia produsului social au creat si o originala teorie a impozitului. Impozitul din care se asigura veniturile statului, trebuie platit de proprietarii funciari din produsul net. Prin aceasta fiziocratii urmareau sa nu stânjeneasca activitatea celor doua clase active fermierii si industriasi deoarece ele nu dispuneau de alte resurse decât cele necesare reluarii procesului de productie.

4. Un merit esential al fiziocratilor este cel în legatura cu analiza capitalului. Analizând componentele materiale ale capitalului productiv, fiziocratii au facut delimitari între avansurile initiale (capitalul fix) si avansurile anuale (capitaluri circulante). Totodata ei au folosit criteriul corect al modului cum se consuma, cum își transmit valoarea asupra bunurilor create si cum se înlocuiesc diferite elemente care alcatuiesc capitalul.

Acest lucru a fost explicat de F Quesnay în lucrarea sa “Tabloul economic”. În esenta “Tabloul economic” este o schita a modului cum functioneaza economia de piata în vederea crearii produsului net si a reluarii continua a reproductiei capitalului social. Acest tablou a fost primul model macro-economic din istoria gândirii economice. “Tabloul economic” marcheaza fluxurile economice din momentul în care fermierii au platit deja arenda proprietarului aratând cum cheltuiesc ei bani, cum sunt folositi bani de fermieri si

industriasi pentru a-si procura avansurile necesare înlocuirii mijloacelor uzate în vederea reluării procesului de producție.

Chiar dacă gândirea fiziocratilor are slabiciuni și limite, contribuția lor la dezvoltarea teoriei economice a fost majoră, prin contribuția lor, ei au marcat începutul fazei științifice a economiei politice.

CAPITOLUL V DEZVOLTAREA LIBERALISMULUI ECONOMIC

CONTRIBUTIA LUI ADAM SMITH LA DEZVOLTATEA LIBERALISMULUI ECONOMIC

A. Smith (1723-1790) filosof si economist al perioadei manufacturiste a capitalismului în Anglia. Desi contemporan cu fiziocrati el s-a opus teoriei acestora realizând o deosebita dezvoltare a gândirii economice. A. Smith este cel care a fundamentat teoretic libera initiativa particulara si a politici libertatii comertului.

Totodata el are meritul de a fi delimitat mai bine decât predecesori sai, domeniul de studiu al economiei politice ca stiinta autonoma si legatura ei atât cu diferite categorii de agenti economici individuali, cât si cu prezenta statului în acest domeniu.

Lucrarea de baza economica a lui A. Smith este: “Avutia natiunilor” care a reunit într-un sistem unitar cunostintele economice ale timpului. Prin continutul sau de idei si prin rolul pe care l-a avut în fundamentarea teoriei si practicii economice liberale, “Avutia nationala” este socotita de istoriografie gândirii economice drept o adevarata “biblie a liberalismului”.

În “Avutia nationala” sunt abordate principalele probleme economice ale timpului si anume:

- bogatia sociala si caile sporirii ei;
- diviziunea muncii si schimbul;
- banii si circulatia monetara ;
- valoare si pretul marfurilor;
- repartitia venitului si categoriile ei;
- salariul, profitul si renta funciara;
- natura, acumularea si întrebuintarea capitalului;
- comertul international;
- sistemele de politica economica.

Din punct de vedere metodologic în cercetarea sa, Smith a pornit de la ideea „omului economic” ca acesta în actiunea sa este mânat de interesul personal. Ca metoda de cercetare Smith a folosit pe baza abstracta si descrierea fenomenelor în manifestarea lor reala.

Principalele idei economice emise si dezvoltate de A. Smith în lucrarea sa “Avutia nationala” au fost:

1. ordinea national din economie. A. Smith a ajuns si el la concluzia ca viata economica este subordonata unor legi obiective, independente de vointa si dorintele indivizilor, de nazuintele lor.

2. bogatia societatii. Conceptia lui A. Smith a fost ca o critica la adresa teoriei politicii economice mercanteliste. Spre deosebire de aceste A. Smith considera ca bogatia societatii este formata din totalitatea lucrurilor materiale existente la un moment dat. Izvorul sporirii ei îl constituie productia bunurilor materiale care sunt rezultatul muncii.

Cresterea bogatiei nationale este determinata dupa A. Smith de doi factori:

- cresterea îndemânării lucrărilor ca rezultat al diviziunii muncii;
- raportul dintre muncitorii folosiți în munca productiva si cea neproductiva.

Referindu-se la primul factor - cel al diviziunii muncii, A. Smith îl considera esential în viata economica, el conduce la cresterea productivitatii muncii si pe aceasta cale la cresterea bogatiei natiunii. Este adevarat ca el nu face delimitare între diviziune muncii în cadrul societatii si diviziunea tehnica a muncii în cadrul manufacturii.

În legatura cu munca, A. Smith o considera un factor hotărâtor în crearea avutiei nationale.

Munca productiva are, dupa A. Smith trei caracteristici:

- este plata din capital;
- se fixeaza în obiecte materiale;
- creeaza profit care aduce un spor de valoare peste cheltuielile de productie.

Pe baza acestor caracteristici A. Smith considera ca munca din industrie si agricultura este productiva, creeaza profit în schimb munca functionarilor de stat, a preotului, este neproductiva si în consecinta conduce la saracie. În acest sens el a sustinut reducerea activitatilor neproductive în special a celor ce tin de activitatea statului de guvernare.

3. În capitolul „Despre originea si întrebuintarea banilor” sunt explicate de A. Smith functiile banilor ca mijloc de circulatie făcându-se precizari asupra banilor de hârtie si a banilor de credit. Asa cum sustinea si David Hume si A. Smith considera ca valoarea si puterea de cumparare a unei unitati monetare, indiferent de natura sa, depinde de cantitatea de bani existenta în circulatie în sensul ca pretul este direct proportional cu masa monetara aflata în circulatie, acestea cresc când se afla o mare cantitate monetara în circulatie si invers scad când pe piata se afla o cantitate mica de bani.

4. Teoria valorii lui A. Smith. A format o conceptie încheagata asupra valorii. A. Smith a încercat sa îi dea o dubla semnificatie încercând sa delimiteze cei doi factori ai marfii. Pentru el valoarea are doua înțelesuri:

- a) cea a utilitatii sau valoarea de întrebuintare;
- b) putere de cumparare a altor bunuri sau valoare de schimb.

În același timp A. Smith a făcut distincție între pretul natural al marfii – adică pretul real sau pretul de muncă, acesta desemnând de fapt valoarea de schimb a marfii și pretul nominal – pret în bani, pret curat sau de piață.

Analizând valoarea de schimb A. Smith a respins încercările de a explica valoarea de schimb a marfurilor prin valoarea de întrebuințare sau prin utilitatea lor, arătând că adesea bunurile foarte folositoare au valoare de schimb redusă (apa) și invers cele mai puțin folositoare au valoare de schimb mare. Valoarea marfurilor este determinată de cheltuielile de muncă, izvorul și substanța valorii marfurilor este munca omenească – spune A. Smith. Orice muncă, indiferent de ramură în care a fost cheltuită creează valoare dacă rezultatul acestei munci este un produs creat de societate. Munca în general spune A. Smith este izvorul valorii marfurilor.

Pornind de la munca A. Smith a afirmat că mărimea valorii marfurilor este determinată de cantitatea de muncă cheltuită pentru producerea lor. În legătură cu măsura mărimii valorii marfurilor, el a introdus noțiunea de timp de muncă obișnuit sau cheltuieli de regulă. Aceasta apreciere lasă să se înțeleagă că timpul individual de muncă nu trebuie să difere prea mult de la un producător la altul, apropiindu-se de noțiunea de timp de muncă necesar. A. Smith a sesizat că această deosebire între diferite munci sub aspectul intensității și calificării lor și în acest caz nu este posibilă măsurarea directă a muncii concretizată în marfă, atunci trebuie folosiți ca intermediar banii.

Cu toate acestea, A. Smith a considerat capacitatea de a avea valoare ca însusire naturală a muncii fără a pune problema în ce condiții sociale cheltuiala de muncă apare ca valoare. Paralel cu determinarea valorii prin muncă A. Smith a formulat și o a doua determinare a valorii și anume determinarea valorii prin muncă ce poate fi comparată sau prin cantitatea de muncă ce poate fi obținută în schimbul marfii care se vinde.

Această explicație confuză își are geneza în susținerea determinării valorii prin muncă. Potrivit conceptului lui Smith, legea schimbului de marfuri este schimbul lent, iar două marfuri care se schimbă între ele conțin cantități egale de muncă. Cantitatea de muncă cheltuită pentru obținerea uneia este egală cu cantitatea de muncă încorporată în cealaltă marfă pe care se schimbă cea dintâi. De aici apare că producătorul marfii cumpără o cantitate de muncă egală cu cea cheltuită de el în procesul de producție, și că atare, valoarea de schimb a marfurilor poate fi determinată prin muncă cheltuită cât și prin muncă ce poate fi cumpărată în schimbul marfii respective.

În felul acesta se confirmă munca vie efectiv depusă cu produsul muncii, cu munca materializată în marfă, iar cheltuielile de muncă încorporate în marfuri se reduc la cheltuieli de muncă vie. De fapt, A. Smith în locul timpului de muncă integral cheltuit a definit ca măsură a valorii marfurilor, valoarea de schimb a muncii adică salariul.

Constatând că valoarea creată de munca lucrătorului este mai mare decât cantitatea de marfuri pe care el o poate cumpăra cu salariul său, Smith ajunge la

concluzia ca în producția capitalistă, valoarea marfurilor este determinată de cantitatea de muncă ce poate fi obținută în schimbul lor.

Această cantitate de muncă este reprezentată de venituri care se plătesc în schimbul marfurilor: salariile muncitorilor, profiturile capitalistilor și renta proprietarilor de pământ.

Drept urmare A. Smith a considerat ca cheltuielile de producție sunt egale cu suma veniturilor adică cu suma salariului, profitului și rentei. Tocmai de aceea A. Smith a ajuns la concluzia ca valoarea se compune din venituri.

5. Repartitia venitului national

În teoria repartitiei venitului national A. Smith porneste de la cele trei categorii fundamentale ale repartitiei: salariul, profitul și renta funciara.

Ideea fundamentală de la care a pornit A. Smith în elaborarea teoriei repartitiei și venitului national a fost aceea ca venitul national este creat de munca lucrătorilor depusă în toate ramurile productive, ca el se împarte după anumite legi în salariu, profit și renta funciara.

Salariu este considerat de A. Smith ca un venit care izvorăște din munca proprie a lucrătorului, iar mărimea lui trebuie să asigure un minim de mijloace de subsistență muncitorului și familiei sale. Astfel spus, salariul este pret al muncii făcând distincția între salariul nominal (pretul de piață) și salariul real (pretul material)

Profitul și renta sunt considerate scăzăminte din valoarea nou creată de lucrători sau forme ale surplusului de valoare nou creată adică plusprodusul. A. Smith a legat profitul din salariu de mărimea capitalului avansat de întreprinzător. Astfel spus, profitul net „recompensează pretul, riscul și strădania pe care le comportă investiția de capital”. El constituie expresia plusprodusului, mobilul producției capitaliste. Mărimea profitului depinde de volumul capitalului avansat.

Renta funciara este explicată de A. Smith ca partea din valoarea nou creată în agricultură și este pretul care se plătește pentru folosirea pământului aflat în proprietate particulară.

Referindu-se la repartitie Smith considera ca valoarea totalității marfurilor sau a întregului produs al societății este egal cu suma salariilor profiturilor și rentei reducând astfel valoarea produsului social la venituri.

De fapt el identifică produsul social cu venitul national, idee considerată de gândirea economică sub denumirea de „dogma lui Smith”.

Cu toată confuzia generată de această idee gresită, A. Smith a adus importante contribuții la definirea venitului brut, venitului net.

Astfel, venitul brut este definit ca valoarea totală a produsului anual al societății, iar venitul net, acea parte din venitul brut care rămâne la dispoziția societății după ce se scad cheltuielile pentru capitalul fix și circulant, deci consumul productiv.

6. Politica economica

În esență, politica economică preconizată de A. Smith avea la bază ideea neamestecului statului în viața economică, arătând totodată ca statul are o serie de

functii pozitive în domeniul reglementarii circulatiei monetare, asigurarii conditiilor pentru desfasurarea luptei de concurenta.

7. În privinta diviziunii internationale a muncii si a comertului exterior conceptia lui Smith reflecta situatia capitalismului din Anglia, dorinta acestuia de expansiune promovând ideea liberului schimb.

Prin ideile si conceptiile avansate Smith a contribuit în mod esential la dezvoltarea gândirii economice de esenta liberala.

CAPITOLUL VI EVOLUTIA LIBERALISMULUI CLASIC ECONOMIC

1. CONTRIBUTIA LUI DAVID RICARDO (1772 – 1823) LA EVOLUTIA LIBERALISMULUI CLASIC ECONOMIC

Ca si A. Smith si D. Ricardo a fost exponent al burgheziei industriale din Anglia din perioada revolutiei industriale.

Principal lucrare economica a lui D. Ricardo a fost „Despre principiile economiei politice si impunerii” publicata în 1817. În aceasta lucrare, ca si în altele D. Ricardo s-a ocupat de probleme economice majore ca:

- repartitia venitului national si categoriile de salariu, profitul si renta funciara;
- circulatia monetara, politica fiscala, schimburile internationale.

Metodologia

Ca si A. Smith si D. Ricardo considera ca societatea este constituita din indivizi înzestrati cu însusiri naturale. Si el considera ca mobilul activitatii economice este dat de interesul personal, de dorinta de îndeplinire si satisfacere a nevoilor.

Spre deosebire de A. Smith, D. Ricardo considera ca în centrul preocuparilor economiei politice trebuie sa stea problemele repartitiei produsului social si avutia. Ca metoda de cercetare D. Ricardo a folosit abstractia eliminând metoda descriptiva folosita de Smith. Totodata conceptia economica a lui D. Ricardo se caracterizeaza printr-o logica de exceptie, desigur adaptata la conditiile social-istorice ale Angliei de la sfârșitul sec. al XVIII-lea. În operele sale economice D. Ricardo a abordat o serie de probleme cum ar fi:

1. Teoria valorii bazate pe munca – a constituit axul conceptiei economice a lui D. Ricardo. În aceasta problema el a adus un plus de rigoare, exactitate în ceea ce priveste notiunile legate de valoarea muncii, valoarea de întrebuintare, valoarea de schimb. De asemenea, a sustinut cu fermitate ca izvorul valorii se afla în munca cheltuita pentru producerea marfii.

Tot în cadrul teoriei valorii D. Ricardo a explicat corect structura cheltuielilor de munca vie materializate. Si în cazul masurii marimii valorii marfii D. Ricardo a definit-o printr-o dimensiune unica – timpul de munca necesar, considerat de el drept timpul de munca cel mai îndelungat ceea ce este valabil numai pentru agricultura.

2. Categoriile repartitiei

Chiar în debutul lucrării sale de referinta D. Ricardo arata ca produsul social se împarte între trei clase: proprietarii funciari, capitalistii si muncitorii care

primesc fiecare renta, profitul sau salariul, acesta reprezentând în concepția sa principala problema în economia politică.

Salariul este considerat de D. Ricardo drept o parte din valoarea nou creată de lucrători și reprezintă pretul muncii. El îmbracă forma pretului natural al muncii – ce reprezintă mijloacele de subzistență întreținerii lucrătorului și familiei lui.

Pretul de piață – ca suma de bani.

D. Ricardo conceput salariul ca o mărime relativă raportată la profit apreciind că muncitorul creează o valoare nouă care se împarte – o parte pentru salariul muncitorului și cealaltă profitul întreprinzătorului. O creștere a salariului nu aduce nici o modificare în valoarea și valoarea de schimb a marfurilor ci modifică mărimea profitului.

Profitul este definit ca un surplus de valoare nou creată de muncitor peste salariul lor și pe care întreprinzătorii proprietari și-o însușesc.

D. Ricardo leagă profitul de volumul capitalului și încearcă să explice existența unei tendințe de egalizare a ratei profitului pe baza mecanismului oscilației prețurilor și migrațiunii capitalului între diferite ramuri ale activității sub impulsul luptei de concurență.

Renta funciara – ca și profitul și renta este surplusul de valoare nou creată de lucrători peste salariu. D. Ricardo a reușit să explice corect mecanismul formării rentei funciare diferențiale, aceasta fiind determinată de fertilitatea pământului, dar nereușind să explice renta absolută, obținută pe terenul cel mai slab productiv.

În concepția lui D. Ricardo renta, salariul și profitul reprezintă o parte din valoarea nou creată.

Deoarece mărimea părții salariatului trebuie să corespundă cu valoarea minimului mijloacelor de subzistență, cealaltă parte din valoarea nou creată se distribuie între capitaliști și proprietarii funciari, apare și ea ca o mărime obiectiv dată, ceea ce înseamnă că orice creștere a rentei va determina inevitabil o scădere a profitului. Pe această bază D. Ricardo a considerat că în procesul repartitiei interesele capitaliștilor și interesele proprietarilor funciari sunt opuse. De aici D. Ricardo a considerat că interesele proprietarilor funciari contravin intereselor societății. Creșterea rentei funciare aduce după sine readucerea profitului iar în aceste condiții se reduc posibilitățile acumulării, sunt frânate investițiile și prin aceasta este limitată dezvoltarea evoluției industriale și inevitabil dezvoltarea capitalista. Finalitatea urmărită de D. Ricardo ca reprezentant al burgheziei industriale este necesitatea schimbului politicii economice în sensul abrogării legii cerealelor – ce limita importul cerealelor în Anglia – și în perspectiva liberalizarea comerțului internațional.

3. Comertul international

Ideea liberalizării acestuia dar și a specializării țărilor în producerea și schimbul internațional au constituit puncte de maximă acțiune.

La aceasta D. Ricardo a ajuns și din perspectiva concepției sale despre bani și circulația monetară, concepție elaborată în condițiile creșterii prețurilor și a degajării circulației banilor din Anglia.

Pornind de la teoria cuantificată a banilor, potrivit căreia valoarea și puterea de cumpărare a unei unități monetare, indiferent din ce este confecționată, depinde în ultima instanță de cantitatea de bani aflată în circulație la un moment dat. După D. Ricardo modificarea cantității de bani aflată în circulație ar atrage după sine și modificarea în nivelul prețurilor în raport direct proporțional în această cantitate astfel:

a) când pe piața circula o cantitate mai mare de monedă decât cea normală, prețurile marfurilor cresc și ca urmare valoarea și prețul aurului marfa este mai mare decât valoarea aurului monetar utilizat ca mijloc de circulație. În aceste condiții este oportun să se exporte aur marfa – lingou – cu o putere de cumpărare mare și să se importe marfuri care sunt mai ieftine și ca urmare se reduce surplusul de monedă și scad prețurile.

b) când pe piața internă circula o cantitate mai mică de monedă decât cea normală, prețurile scad, atunci valoarea și prețul aurului marfa este mai mică decât valoarea aurului monetar. În aceste condiții este nevoie să se exporte marfa care, datorită prețului scăzut, este competitivă pe piețele externe și să se importe aur marfa.

Concluzia la care ajunge D. Ricardo:

- liberă circulație a aurului și a marfurilor pe piața internațională, situație ce ar determina o repartitie rațională a aurului pe țări, în funcție de nevoile lor economice;
- o echilibrare automată a circulației banesti interne;
- o echilibrare spontană a balanței comerciale și de plăți externe.

În comerțul exterior D. Ricardo consideră că fiecare țară trebuie să se specializeze în producerea acelor marfuri pentru care dispune de condiții materiale sau artificiale mai favorabile, iar celelalte marfuri să le importe pe baze avantajoase. Specializarea țărilor în producerea marfurilor este în legătură directă cu costurile de producție comparativ cele mai mici.

Conceptia economică a lui D. Ricardo a avut un rol major în dezvoltarea gândirii economice moderne, iar începând cu ce lui Smith au contribuit în mod decisiv la constituirea paradigmei liberalismului clasic.

II. CONTRIBUTIA LUI J.B. SAY LA SISTEMATIZAREA ECONOMIEI DE PIATA

J. B. Say (1767 – 1832) a fost unul dintre cei mai de seama economisti ai liberalismului clasic francez, el fiind si numit si „printul economiei politice franceze”. Exponent al intereselor marii burghezii J. B. Say a pus în circulatie idei economice care si astazi se întâlnesc în cadrul unor economii de piata. El si-a explicat teoriile economice în „Tratat de economie politica” – 1802 si „Curs complet de economie politica”, acesta din urma în 6 volume (1828-1830).

Contributia sa la dezvoltarea gândirii economiei politice ar consta în:

a)precizarea obiectului de studiu al economiei politice. Dupa el aceasta se rezuma la trei sectiuni: productia, schimbul si consumul.

În realitate J.B.Say a preluat si dezvoltat unele idei din conceptia lui Smith pe care le-a încadrat într-o teorie de sine statatoare.

b)în ceea ce priveste productia J.B.Say nu a conceput-o ca o creatie de bunuri materiale ci de servicii reciproce care implica în mod obligatoriu schimbul. El considera ca în cadrul productiei trei factori sunt esentiali: munca, uneltele si natura. Considerând ca productia este o creatie de utilitati, valoarea este rezultatul actiunii celor trei factori, care sunt în acelasi timp izvoare de venituri.

Referindu-se la raportul dintre productie – schimb J.B.Say considera ca producatorii sunt atât vânzatori cât si cumparatori, ca produsele se schimba pe produse, ca cel care ofera anumite produse pe piata, va cumpara la rândul lui alte produse si în felul acesta, activitatea economica se va desfasura fara blocaje. Aceasta teza a fost denumita „Legea pietelor” care ar conduce la ideea ca produsul social se realizeaza fara greutati pe piata si ca nu sunt posibile dezechilibre si cauze economice.

În comertul pe piata, prin sistemul cererii si ofertei, s-ar realiza în mod automat echilibrul economic.

Teoria lui J.B.Say este definite sub mai multe aspecte:

1.în primul rând conceptia sa despre bani este implicita, el vazând în aceasta un mijloc tehnic al schimbului de marfuri;

2.J.B.Say ignora deosebiriile de fond dintre schimbul nemijlocit de produse si schimbul de marfuri mijlocit de bani care sunt ei însusi marfa si pot sa provoace modificari în cerere si oferta (exp. inflatia).

c)teoria repartitiei a lui J.B.Say are la baza cei trei factori ai productiei – munca, capital si natura – acestora corespunzându-le trei feluri de venituri: salariul, venitul si renta.

El considera ca repartitia ar avea un caracter echitabil, ca fiecare participant primeste ceea ce i se cuvine:

- Muncitorul– salariul pentru munca depusa;
- Întreprinzatorul – profitul pentru capitalul investit, riscul si talentul sau;
- Proprietarul funciar – renta pentru posesiunea pamântului.

În felul acesta, capitalismul apare ca o societate echilibrată a armoniei și bunei înțelegeri.

În ciuda unor deficiente de construcție, neargumentarea corespunzătoare și a unor contradicții cu realitatea concretizate în crize economice, teoria pietei lui J.B.Say și a mâinii invizibile al lui Smith, au dominat sec. al XIX-lea fiind considerate adevărate dogme, ele nefiind influențate decât de marea criză din 1929 – 1933 care a marcat falimentul liberalismului clasic.

CAPITOLUL VII LIBERLISMUL ECONOMIC ÎN ROMÂNIA

I. APARITIA SI EVOLUTIA SA

Una dintre cele mai importante paradigme politice si economice ale societatii economice românești a fost fara îndoiala liberalismul. Ca si în cazul societăților europene si în cea românească, liberalismul a fost produsul dezvoltării firești a capitalismului si a clasei sale – burghezia. Liberalismul românesc își are propria sa istorie, particularitate si evolutie fiind asimilat cu lupta generala pentru progres a societății noastre.

Tările Române s-au înscris mai târziu si mai greoi pe traiectoria dezvoltării moderne, abia la începutul sec. al XIX-lea, adica atunci când în societățile europene capitalismul se afla în plin proces de dezvoltare, iar paradigmele sale politice si economice deja se concretizaseră.

La aceasta situație au contribuit un complex de factori interni si externi:

- persistenta puternica si îndelungata a relațiilor de productie feudale;
- slaba dezvoltare a burgheziei autohtone si a capitalului;
- lipsa independentei si a unității nationale.

Acești factori au îngreunat si întârziat procesul de constituire a structurilor politice si economice moderne, a relațiilor si elaboratelor corespunzătoare. Drept urmare, ideile si concepțiile politice si economice de la începutul sec. al XIX-lea vor pune mai mult accentul pe demolarea vechilor structuri si institutii sociale feudale devenite anacronice, adevărate obstacole în calea dezvoltării moderne. Treptata, treptat obiectivul dezbaterilor politice si economice se vor deplasa spre latura constructiva, înnoitoare spre o continua cautare de solutii si metode moderne de dezvoltare politica si economica.

Începutul sec. al XIX-lea va marca adevăratul debut al liberalismului atât în plan politic cât si economic. Acest fapt v fi marcate de revolutia românească de la 1821. În programul revolutiei lui Tudor Vladimirescu „Proclamatia de la Tismana” si „Cererea norodului românesc” pe lângă revendicarile politice apar si cele economice de factura liberala cum ar fi: desființarea clacășiei si a servitutilor feudale, a vamilor interne, accesul la dregătorii pe seama competiției „nationlizarea” scaunelor arhieresti.

Deși miscarea lui T. Vldimirescu a fost înfrântă, ideile si concepțiile liberale au continuat sa existe, ele s-au dezvoltat stimulând miscarea antifeudala si antiotomana.

În preajma anului 1848 în Tările Române se dezvoltă o puternica gândire liberala care va fundamenta revolutia româna de la 1848 si următoarele evenimente: unirea de la 1859 si mai ales reformele burghezo-democratice întreprinse de A.I.Cuza.

În centrul gândirii economice a revoluției de la 1848 și mai ales a lui N.Balcescu a stat problema agrară ce consta în desființarea clacășiei și împrăștierea acestora. De astfel, această problemă, va genera scindarea liberalismului în două curente moderat și radical, acestea menținându-se pe tot parcursul existenței acestei paradigme.

Politica și reformele întreprinse și aplicate de Cuza în timpul domniei sale au avut un important caracter și conținut liberal chiar dacă unele dintre acestea, în aplicarea lor practică, au avut unele limitări și restricții, cum a fost cazul legii rurale din august 1864.

Crearea la 24 mai 1873 a Partidului Liberal a constituit un moment important pentru evoluția pe linie democratică a societății românești, a doctrinei liberale. Din acest moment, liberalismul va dispune de un important mijloc politic care îi va sprijini existența și acțiunea, îl va promova și îl va face cunoscut în societate. Chiar dacă partidul liberal a reunit în rândurile sale și unele elemente ale mosierimii, ca de exemplu gruparea lui D. Sturdza, acesta prin compoziția sa socială majoritară, prin fundamentul doctrinar-ideologic și prin politica promovată a fost un partid burghez care s-a întemeiat și a funcționat pe paradigma liberală.

Divizarea liberalismului în cele două curente, moderat și social, au devenit mult mai evidente către sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul celui următor, îndeosebi în problemele economice.

Sub aspect economic, radicalii liberali au fost susținătorii și promotorii protecționismului economic, a industrializării, a creării și dezvoltării unui sistem bancar și financiar propriu, a unei noi legi a învoielilor agricole și mai ales a unei noi legiuiri agrare. Ca urmare a politicii economice concepute și promovate, ei au fost numiți promotorii naționalismului economic. Dintre reprezentanții radicalilor liberali pot fi menționați: C.A.Rosetti, M.Kogalniceanu, A.D.Xenopol, P.S.Aurelian.

Orientarea moderată reunea elementele burgheziei rurale și comerciale înclinate spre o conciliere cu mosierimea. Prezenta în cadrul liberalismului a unei asemenea orientări este în concordanță cu situația și realitatea economică a societății românești, cu slaba dezvoltare a burgheziei românești, cu prezenta încă puternică a mosierimii în viața economică și politică a țării. Ei se pronunțau pentru reforme limitate, numai dacă erau necesare fără a strica și schimba vechilul echilibru și existența socială, derulate cu prudență, în timp și cu efecte minime. Dintre reprezentanții liberalismului modern pot fi amintiți: I.C.Bratianu, I.Ghica, D.A.Sturdza.

Politica economică a liberalismului poate fi urmărită în două direcții majore: politica agrară și politica industrială. Pe marginea acestor probleme s-au confruntat cele două orientări liberale, cea modernă și cea radicală.

În problema agrară, liberalismul românesc, ca de altfel în întreaga lume s-a situat pe poziția lichidării relațiilor feudale.

Orientare radicală se pronunță pentru o largă împrăștiere a țăranilor cu 2/3 din pământul mosieresc la care urma să se adauge pământul aflat în proprietatea statului și a bisericii. În schimb gruparea moderată dominată de

prezenta unui puternic segment mosieresc manifesta o atitudine mai limitata, restrictiva fata de problema agrara. Ei înclinau spre o împrăștiare a taranilor în principal din pământul statului si al bisericii si numai în mod exceptional din cel mosieresc dar numai prin rascumparare.

Aceasta pozitie își avea justificarea în principiul liberal al individualitatii si a caracterului sacru al proprietatii. Din pacate aceasta a fost pozitia dominanta în problema agrara a liberalismului pâna la primul razboi mondial. O asemenea pozitie era determinata si de puternica opozitie pe care o facea conservatorismul care prin venirea alternativa la conducerea tarii bloca initiativele mai radicale ale liberalismului în problema agrara.

În spirit profund democrat si în concordanta cu interesele nationale s-a exprimat paradigma partidului liberal fata de problema constructiei economie nationale, a sectorului sau industrial.

În spatiul gândirii economice din perioada de pâna la primul razboi mondial, cu privire la politica economica s-au manifestat doua mari orientari strategice: politica liberului schimb si politica protectionista.

Politica liberului schimb a fost promovata de conservatori, în schimb cea a protectionismului a constituit modelul si politica strategica de dezvoltare economica promovat cu consecventa de paradigma liberala. Ea a urmarit protejarea si încurajarea dezvoltarii industriale autohtone, a productiei sale de marfuri si s-a materializat printr-o serie de masuri ca: introducerea tarifului vamal protectionist din 1886 si 1904, a legilor de încurajare din 1887, 1906 si 1912, crearea creditului monetar national si a Bancii Nationale.

În ceea ce priveste aprecierea stadiului dezvoltarii economiei românești si mai ales a viitoare sale evolutii în gândirea noastră economica s-u manifestat doua mari teorii: România – tara eminentemente agrara si teoria industrializarii.

Teoria industrializarii a fost promovata de paradigma liberala ca fiind dominanta în cadrul acesteia. Acest punct de vedere a fost sustinut de economisti, de oameni politici ca: N.Kogalniceanu, G.Barnutiu, D.P.Martian, P.S.Aurelian si I.N.Angelescu.

În favoarea acestei teorii strategice de dezvoltare au fost aduse argumente economice, social-culturale si politice, pentru ele pledând mari oameni politici ca: M.Kogalniceanu, A.D.Xenopol.

Înfaptuirea industrializarii a fost în cea mai mare masura opera liberalilor întrucât ea venea în întâmpinarea politicilor economice, a intereselor burgheziei. Protectionismul industrial promovat de liberali prin tariful vamal din 1886 în legea stimulării industriei din 1887 au contribuit la înfaptuirea industrializarii tarii.

În strânsa legatura cu industrializarea s-a aflat principiul “prin noi însine” formulat în 1905 de I.C.Bratianu.

Acest principiu urmarea mobilizarea resurselor materiale, umane si financiare autohtone în dezvoltarea sociala, prefigurând primatul burgheziei românești în concordanta cu capitalul strain precum si apararea intereselor nationale economice si politice prezente si mai ales de perspectiva.

Deși creat la începutul sec. al XX-lea principiul „prin noi înșine” va constitui abia după 1918 suportul doctrinei liberale și mai ales neolibérale.

Puternica presiune exercitată de conservatorii adepți ai politicii liberului schimb, a alternanței lor la putere precum și presiunea exercitată de capitalul străin a făcut ca industrializarea în perioada liberalismului clasic să fie slabă, insuficientă cu necesitățile și trebuințele țării. Ea s-a realizat cu mari inconsecvențe și dezechilibre între ramurile sale, a fost cu precădere orientată spre domeniile extractive, de prelucrare primară, adică spre ramurile aducătoare de profituri imediate și cu profituri mici.

Cu toate progresele realizate industrializarea din perioada promovată de gândirea liberală clasică era departe atât de cea a țărilor dezvoltate, cât și de necesitățile proprii dezvoltării.

După 1918 pe fondul crizei liberalismului clasic și a proceselor revoluționare petrecute, mai devreme decât în unele țări din Europa Apuseană, în România se va manifesta doctrina neoliberală. Pentru acest fapt pledează atât politica economică și de stat promovată de P.N.L. în perioada 1922 – 1928 cât și măsurile adoptate și aplicate: votul universal din 1918, reforma agrară din 1921, Constituția din 1923 sau legile protecționiste ca Legea minelor din 1924 sau legile din perioada 1936 – 1938.

II. CONSERVATORISMUL ECONOMIC ÎN ROMÂNIA

Alături de liberalism, dar de pe alte principii și valori, conservatorismul constituie doctrina care a orientat politic și economic numeroase societăți inclusiv ce românească. Persistența puternică și târzie a relațiilor de producție feudale asociate cu o puternică clasă mosierască, a făcut ca în România conservatorismul să se prezinte și să se manifeste ca o puternică doctrină politică și economică.

Începuturile ideologiei conservatoare în România pot fi plasate în perioada premergătoare Revoluției de la 1848, dar adevărata manifestare o va cunoaște conservatorismul odată cu acest eveniment, când puternica grupare a boierimii conservatoare din Țara Românească în frunte cu Ion Heliade Rădulescu se va opune înlăturării unor reforme democratice. În special a înlăturării țăranilor clăcași. Pe tot parcursul existenței conservatorismului, fundamentul său social, mosierimea aduce drept argument al opoziției față de reforma agrară ideea că „proprietatea este sfântă și indivizibilă”, ei netinând cont de faptul că o asemenea formulă se referă la proprietatea privată modernă, deci burgheză și nu la cea feudală care într-un asemenea context al dezvoltării sociale nu era un stimulent al progresului, ci o frână a acestuia.

Mosierimea și doctrina sa se pronunță pentru o reformă agrară limitată, rezumată doar la pământurile statului și ale bisericii și numai în cazuri excepționale la pământul mosieresc dar limitat și prin despagubire.

Cristalizare conservatorismului ca ideologie politica este mai evidentiata în timpul domniei lui Cuza când procesului de înnoire sociala, de reformare si restructurare a societatii românesti i se vor opune elementele conservatoare ale mosierimii. Chiar daca din necesitati sociale evidente conservatorii admiteau înfaptuirea unor legi si reforme sociale, acestea trebuie sa fie limitate, sa nu atingă bazele si privilegiile mosierimii, sa fie realizate treptat, fara ca acestea sa produca rani si convulsii sociale.

În planul politicii sociale, conceptia conservatoare a dezvoltarii lente si restrictive se regaseste în Constitutia de la 1866 si îndeosebi în Legea învoielilor agricole din acelasi an care, pe lânga compromisul impus burgheziei liberale atesta rolul social important pe care îl juca mosierimea în viata sociala româneasca.

Ca si în cazul liberalismului, si în cel al conservatorismului s-au manifestat doua orientari:

a) cea ultraconservatorilor sau conservatoristii ortodoxi ce reprezenta orientarea cea mai ostila dezvoltarii moderne, înnoirii si progresului de esenta capitalista. În fruntea acestei orientari se afla Alexandru Marghiloman. Progresul social trebuia realizat printr-o legatura armonioasa între trecut si prezent, printr-o schimbare lenta evitându-se orice fel de salturi sau schimburi radicale, de continut ei cel mult doar de forma.

b) orientarea moderna a conservatorismului a urmarit modernizarea partidului si a doctrinei sale în vederea apropierii si adaptarii ei la cerintele noii dezvoltari sociale. Desi limitata, aceasta grupare se pronunta pentru reforma în problema agrara, industrială, financiara, administrativa. Constituirea unei asemenea orientari si exprimarea acestei pozitii era rezultatul, începutul convertirii unei parti a mostenirii române spre burghezie, a integrării unor importante elemente ale mosierimii în frunte cu Sturdza în partidul liberal.

Ca strategie a dezvoltarii economice, optiunea conservatorilor a fost “România – tara eminentemente agrara”. Aceasta strategie economica dadea prioritate agriculturii fata de celelalte ramuri ale economiei inclusiv fata de industrie, aducând ca argument faptul ca agricultura reprezinta ocupatia traditionala a poporului român, ca tara dispune de conditii naturale favorabile practicarii ei. Insuficienta capitalului, a mâinii de lucru calificata, lipsa unui învățământ de specialitate constituia de asemenea argumente pentru sustinerea teoriei “România tara eminentemente agrara”.

O asemenea strategie economica a urmarit promovarea intereselor mosierimii care vedea în industrializare principalul ei concurent în mâna de lucru si în produsele agricole. A fost o strategie economica contrara cerintelor dezvoltarii moderne, opusa intereselor nationale, a progresului social.

Dintre curentele conservatorismului românesc poporanismul junimismul, taranismul, în probleme economice se va distinge cel din urma.

Taranismul s-a constituit ca o varianta a conservatorismului de centru stânga în perioada interbelica având pe: Ion Manolache si V.Madgearu principali ideologi.

Conceptia social-politica si economica a taranismului a fost sintetizata în teoria statului taranesc.

Dupa V.Madgearu, fondatorul acestei teorii, viitoarea dezvoltare social-economica a tarii urma sa o constituie o economie bazata pe proprietatea taraneasca individuala în cadrul careia un rol major îl detinea cooperatia. Dupa taranisti, industria româneasca nu era rezultatul dezvoltarii, ea s-ar fi nascut pe cale artificiala, fiind o creatie a unor legi politice de cabinet. Întregul fundament al economiei trebuia sa se bazeze pe cooperatie. Statul taranesc a fost doar o constitutie teoretico-ideologica si nici aia perfecta, aplicarea ei în practica nu s-a realizat niciodata.

Ca si în cazul liberalismului clasic si în cel al conservatorismului, acesta va disparea dupa primul razboi mondial din peisajul doctrinar românesc. Acesta fiind în legatura directa cu reformele de dupa 1918 – votul universal, reforma agrara, care au condus la diminuarea rolului economic si politic al mosierului în viata sociala.

CAPITOLUL VIII DOCTRINA ECONOMICA MARXISTA

1. APARIȚIA MARXISMULUI ȘI CONTRIBUTIA SA LA DEZVOLTAREA GÂNDIRII ECONOMICE

Marxismul în sens larg desemnează concepția social-politică, economică și filosofică elaborată de K.Marx (1818-1883) și Fr.Engels (1820-1895)

Ignorat la început, temut și criticat apoi în mod vehement de reprezentatii gândirii economice din țările occidentale, marxismul a constituit doctrina economică și suportul ideologic al unor procese social-istorice majore, evaluând în două direcții diametral opuse: al creșterii popularității sale în rândurile paturilor sociale dezavantajate și al intelectualității cu vederi contestatate până la eșecul experimentelor social-politice și economice făcute în mod propagandistic.

Marxismul a apărut și evoluat într-un complex de factori social-istorici cum ar fi:

- creșterea și afirmarea proletariatului ca forță social-politică de sine statatoare, opusă prin interese burgheziei de la mijlocul sec.al XIX-lea;

- aparitia concepției filosofice a materialismului dialectic și extinderea sa la cercetarea societății, oferind astfel proletariatului concepția și instrumentul teoretic-metodologic adecvat ideologiei, intereselor și telurilor sale;

- maturizarea capitalismului și evoluția sa spre forma monopolistă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea a dat naștere la crize, convulsii social-politice precum și la mari dispute teoretice, economice în contextul cărora se pune tot mai mult problema creării unor noi paradigme economice;

- înmulțirea, repetarea și amplificarea crizelor economice la scară națională și mondială va pune problema restructurării, reconceptualizării gândirii economice și necesitatea afirmării unor noi paradigme în știința economică;

- critica permanentă și vehementă a vechii gândiri economice și a economiei de piață formulată de socialiști și teoria promovată de acestea privind schimbarea prin forță violentă a societății burgheze a pus și ea problema înnoirii substanțiale a gândirii economice;

- erodarea paradigmei liberalismului clasic prin numeroase critici care i-au fost aduse, atât din interior cât și din afară impuneau tot mai stringent faurirea unor noi paradigme economice. Într-adevăr, la distanță de două decenii, în ultima jumătate a secolului al XIX-lea au fost elaborate două mari paradigme economice diferite cea marxista (1859) și cea neoclasica (1871-1874).

Din punct de vedere metodologic, înțelegerea și aprecierea corectă a gândirii economice marxiste trebuie făcută numai în strânsa legătură cu formarea și dezvoltarea concepției social-filosofice a materialismului dialectic și istoric.

Pornind în cercetare de la particular la general, de la concret la abstract, Marx și Engels au fundamentat metoda materialismului dialectic pe care au aplicat-o la studiul economiei și societății și au cercetat procesele și fenomenele, legile și categoriile economice în procesul apariției, dezvoltării, transformării și dispariției lor istorice.

Metodologia doctrinei marxiste a îmbinat cercetarea logică cu abordarea istorică a conceptelor economice operând preacumpanitor cu concepte generale la scară socială (forțe de producție, relații de producție, bază economică, clase sociale etc.).

Din aceste motive, deși demersul teoretic marxist apare ca o logică formală riguroasă, ca un sistem coerent, totuși în cadrul său apar inadeverențe sau incompatibilități între diferite teze ale sale. Așa de exemplu cercetare economică porneste de la premiza discutabilă a primordialității intereselor și mobilurilor sociale, de clasă, față de cele economice, personale, ale indivizilor. Marxismul a ignorat individul, l-a pulverizat pur și simplu în conceptele sociale, de aceea marxismul s-a afirmat ca doctrină excesiv ideologizată și politizată. De aici a rezultat intransigența, critica violentă și radicalismul sau exclusivist, absolutizat, toate justificate și legitimate în numele intereselor clasei muncitoare.

Opera economică a lui K.Marx – considera: J.A. Schumpeter "un analist economic înnașcut" s-a constituit din numeroase manuscrise, majoritatea elaborate între 1857-1865. Lucrarea lui economică fundamentală este Capitalul cu subtitlul "Critica economiei politice" care se compune din patru volume și anume:

- vol I Procesul de producție a capitalului (1867);
- vol II Procesul de circulație a capitalului (1885);
- vol III Procesul de ansamblu al producției capitaliste (1894);
- vol IV Teoria asupra plusvalorii.

În anul 1859 Marx a publicat lucrarea "Contribuții la critica economiei politice", celebra prin "Prefața" în care exprima pe scurt metoda sa de cercetare cât și analiza istorică și teoretică a categoriilor economice de marfă și bani.

II. CONTINUTUL TEORIEI ECONOMICE MARXISTE

Din multitudinea problematicilor economice abordate de K Marx ne vom opri asupra a trei elemente importante care vor evidenția conținutul teoriei sale economice.

I. Teoria valorii bazată pe munca și acțiunea legii valorii -această teorie este o descoperire a liberalismului economic clasic în special a economistilor clasici englezi: A. Smith, D.Ricardo.W Petty. Contribuția lui Marx a constatat în dezvaluirea rădăcinilor sociale și a dimensiunilor istorice a marfii, valorii, banii, pret etc. Ea constând în:

a. munca este creatoare de valoare și, implicit, a valorii ca raport social. Dacă la clasicii burghezi capacitatea muncii de a crea valoarea era privită ca o însușire

naturala, iar valoare ca un raport cantitativ de schimb, la Marx, munca creatoare de valori este o însusire sociala, si în consecinta valoarea este si ea un raport social între producatorii marfii;

b. munca producatoare de marfuri si deci de valoare are un dublu caracter: munca concreta si munca abstracta;

c. Marx a determinat masura marimii valorii marfii prin timpul de munca socialmente necesar compus din: timp de munca mediu necesar pentru a produce o marfa si timpul de munca total necesar pentru a produce întreaga cantitate de marfuri de o anumita speta dimensiune. Prin urmare timpul de munca socialmente necesar exprima raporturi sociale atât între producatori care produc aceeasi marfa (adica timpul de munca mediu) si producatori din ramuri diferite (timpul de munca total).

Din aceasta perspectiva legea valorii (a schimbului echivalent) pe baza timpului de munca socialmente necesar, se manifesta prin oscilatia preturilor fapt ce genereaza diferentierea producatorilor (ruinarea unora sau îmbogătirea altora) sau migrarea capitalului între ramuri.

Marx considera banii o marfa speciala care îndeplineste rolul de a fi echivalent general pentru toate celelalte marfuri si instrument general al schimbului de marfuri.

II. Teoria capitalului

Dupa Marx capitalul nu consta numai într-o suma de bani sau într-o cantitate de bunuri materiale (masini, unelte, materii prime) si mai ales într-o relatie de productie într-un raport între doua clase-capitalistii posesori de capital si în consecinta detin comanda, si deciziile si muncitorii salariatii care sunt factori de executie în baza contractului de angajare si primesc salariu

Prin originea si natura lui, capitalul este dupa Marx un instrument de crestere a puterii economice, un mijloc de exploatare a muncitorilor.

Ocupându-se de geneza capitalului ca valoare ce aduce un spor de valoare K.Marx face distinctia între acumularea primitiva si acumularea moderna.

Acumularea primitiva se realizeaza prin masuri extra-economice prin forta violentei, constând în deposedarea producatorilor de mijloace de productie.

Acumularea moderna se realizeaza pe seama concentrării –adica transferarea unei parti din câstig în capital- si centralizarea lui –reunirea capitalurilor mici, de regula prin concurenta întreprinderilor mici de catre cele mari.

Structura capitalului:

- dupa rolul îndeplinit în procesul de productie: capital constant, capital variabil;
- dupa modul cum circula: capitaluri fixe, capitaluri circulante.
- dupa forma în care se reprezinta în tranzactii pe piata: capital real, capital fictiv.

Marx a introdus legat de capital în limbajul economic notiunea de compozitia organica a capitalului adica a raportului dintre valoarea capitalului constant -c- si valoarea capitalului variabil -v- care reflecta raportul dintre mijloacele de productie si munca muncitorilor utilizati.

3. Teoria plusvalorii

Ideea ca muncitorii primesc sub forma de salariu o valoare mai mica decât valoarea pe care ei o creează în procesul de producție este mai veche decât concepția lui K.Marx.

Notiunea de surplus de valoare, adică valoarea peste cea ce primeau muncitorii sub forma de salariu este prezentă sub diferite denumiri: rentă, profit, plusvaloare, etc.

Marx a impus termenul de plusvaloare definit ca diferența între ceea ce creează muncitorii (valoarea nouă) și ceea ce primesc ei în schimb de la patron (salariu).

Marx a așezat în centru sistemului economic de piață plusvaloarea considerând că aceasta ar constitui pentru capitaliști scopul activității lor și principalul lor stimulent.

Punctul de plecare în explicațiile teoriei plusvalorii lă constituie distincția făcută de Marx între munca ca activitate creatoare prestată de muncitori și forța de muncă, înțeleasă drept capacitatea fizică și intelectuală a muncitorului de a presta munca. Marx arată că ceea ce vinde muncitorul este forța sa de muncă și nu munca. De asemenea el consideră că forța de muncă este o marfă dar cu o calitate deosebită, aceea de a crea o valoare mai mare decât propria valoare. Capitalistul plătește forța de muncă la valoarea ei, dar el intră în posesia unui surplus de valoare fără să dea nimic în schimb.

Marx a definit salariul drept prețul forței de muncă. El împarte ziua de muncă în două părți distincte timpul de muncă necesar în care muncitorul creează valoarea nouă egală cu valoarea forței sale de muncă și timpul de muncă suplimentar în care muncitorul prestează o supramuncă în care creează plusvaloarea.

În vol. I al Capitalului, Marx analizează caile de sporire a plusvalorii arată că acestea sunt:

- prelungirea timpului de muncă suplimentar care dă naștere plusvalorii absolute ,
- schimbarea raportului, proporției dintre timpul de muncă necesar și timpul de supramuncă, în favoarea celui din urmă.

Marx consideră că plusvaloarea îmbracă diferite forme în funcție de domeniul în care se creează și anume:

- profitul-propriu întreprinzătorilor din industrie, agricultură, comerț, servicii,

- renta funciara - apartinătoare proprietarilor de pământ.

De asemenea Marx a formulat legea tendinței de scădere a ratei profitului ca urmare a creșterii compoziției organice a capitalului și a introducerii progresului tehnic.

Importante contribuții a adus concepția marxistă la teoria reproducerii capitalului social, reproducția simplă, analiza pieței mondiale, perspectivele acesteia.

Destinul marxismului a fost dramatic, cunoscând urcusuri și coborâșuri. Sub motivul revigorării și împrospătarea marxismului acesta a fost deformat. Cu toate limitele și greselile sale Marx rămâne unul dintre cei mai mari economiști ai lumii moderne.

CAPITOLUL IX LIBERALISMUL ECONOMIC NEOCLASIC

I. APARITIA SI EVOLUTIA GÂNDIRII ECONOMICE NEOCLASICE

Sfârșitul secolului al XIX-lea a cunoscut importante transformări determinate în mare măsură de creșterea puterii și influenței monopolurilor, de concentrarea și centralizarea muncii și a producției, de creșterea rolului statului în societate. Acest nou tip de dezvoltare social-economică care se profila a pus în evidență unele lacune și deficiențe ale paradigmei liberalismului economic și clasic. Se impunea o nevoie presantă de înnoire în domeniul gândirii economice. Din reacțiile față de liberalismul clasic și nevoia de înnoire a gândirii economice se va naște o nouă paradigmă în cercetarea economiei de piață. Denumirea de neoclasici data economistilor care susțineau economia modernă de piață de la începutul secolului al XX-lea avea o dublă semnificație, ea arăta pe de o parte elementele de continuitate între ei și liberalii clasici, iar pe de altă parte ruptura dintre ei.

Ca elemente de continuitate, neoclasicii au rămas atașați principiilor fundamentale ale acestora: individualismul, liberalismul, proprietatea privată, libera concurență ca unică formă de organizare și funcționare rațională a economiei.

1. Spre deosebire de liberalii clasici, ca elemente de discontinuitate, neoclasicii au schimbat substanța investigațiilor economice, deplasând atenția de la obiecte – lucruri – bogății, spre subiecte comune, mai precis psihologia agenților economici.

2. Au modificat unghiul de examinare a problemelor în sensul că analizelor nu mai pornesc de la producție, ci invers, de la consum spre celelalte sfere ale activității economice.

3. Atenția neoclasicilor este concentrată asupra noilor analize și statistici economice.

4. Elementul cel mai evident al rupturii dintre neoclasici și liberalii clasici l-a constituit respingerea vehementă a teoriei valorii bazată pe muncă și înlocuirea ei cu teoria subiectivă a utilității finale sau marginale. Fondatorii noului curent William Stanley (1835-1882), austriacul Carl Menger (1840 – 1921) și francezul Leon Walras (1834- 1910) nu au pornit pe un teren nebatătorit, mai bine de un secol înainte de manifestarea neoclasicismului din gândirea economică au fost exprimate opinii care se distantau în mod vizibil de gândirea liberală clasică.

Așa este cazul unor probleme legate de notiunea de utilitate a produselor, de aplicarea matematicii în cercetarea proceselor economice, etc.

II. CARACTERISTICILE PEDAGOGIEI NEOCLASICE ECONOMICE

1. Modelul neoclasic al economiei de piata este libera concurenta sau politica liberului schimb.
2. În gândirea neoclasica obiectul de studiu al economiei politice este definit în accepțiuni diferite.

K.Menger – știința economică nu are ca scop cercetarea esenței ci a cauzalității vieții economice.

Warlas și Stanly – economia politică este o știință cu caracter pragmatic, liberalist.

3. Are loc un proces de matematizare al științei economice, uneori chiar tehnicizarea ei, punând bazele calculului marginal. Deseori neoclasicii au fost numiți și marginaliști.

4. Caracteristica definitorie a neoclasicismului continuă fie liberalismul, convingerea că inițiativa și responsabilitatea individuală a agenților economici constituie condiții obligatorii ale eficienței economice. Suportul practic al individualismului este, în viziunea neoclasicilor proprietatea privată asupra bunurilor, aceasta constituind adevăratul motiv și stimulent în activitatea economică. Așa se explică ostilitatea neoclasicilor față de socialism și marxism - promotorii proprietății comune.

Modelul neoclasic de funcționare a economiei de piață e liberă concurență și respingerea imixtiunii statului în activitatea economică.

Teoria marginalista a valorii - este modelul economic neoclasic. Conform acestei teorii în activitatea de producție nu se creează valoare ci bunuri, valoare fiind exteriora valorii. Valoarea este explicată prin utilitate și raritatea bunurilor. Utilitatea bunurilor fiind dată de gradul de satisfacere a trebuințelor omului. Raritatea exprimând disproporția dintre trebuințe și bunurile aspirate. Utilitatea este o apreciere subiectivă a individului consumator.

Reprezentanții școlii austriece au apreciat că valoarea bunurilor rezultă din utilitatea și raritatea lor. Bunurile au valoare pentru că sunt utile și sunt ca individul le apreciază ca atare. Bunurile nu sunt utile în același grad și nici la fel de abundente. Prin urmare valoarea depinde nu numai de utilitatea abundentă lor.

În concepția neoclasică valoarea este o categorie subiectivă care ia naștere în procesul de schimb și reprezintă rezultatul aprecierii individuale sau al valorificării bunului de către consumator - cumpărător.

Cu cât un bun se consumă mai mult scade și utilitatea lui, rămânând o așa numită utilitate finală sau marginală.

Explicarea valorii prin utilitatea marginală reprezintă reflectarea parțială a determinării raporturilor de schimb doar din perspectiva cumpărătorului – consumatorului.

Teoria preturilor fără valoare. A fost elaborată de Alfred Marshall – liderul școlii economice din Cambridge. El a căutat să explice mărimea și dinamica

preturilor prin împrejurările comerțului de pe piață. Marshall considera că dacă o marfă se găsește din abundență utilitatea ei este redusă cumpărătorii plătesc un preț scăzut și viceversa. În ceea ce privește oferta, aceasta depinde de cheltuielile de producție.

Pretul bunurilor trebuie să asigure plata pentru muncitor-salariile cât și pentru investitor.

Teoria pretului normal. John Clark (1847 – 1938)

Conform acestei teorii pretul normal este acela care permite să plătească salarii muncitorului, dividende capitalistului investitor, profitul întreprinzătorului sau proprietarului rentă financiară. Izvorul acestor venituri este utilitatea creată în producție prin cooperarea dintre serviciile productive ale factorilor de producție. Mărirea acestor venituri este direct proporțională cu contribuția fiecărui factor la crearea respectivei utilități.

Întrucât nu există o unitate de măsură care să exprime exact și direct această contribuție a fiecărui factor de producție, delimitarea părții din această utilitate revine factorilor de producție care se face prin operațiunea indirectă de **imputație** – adică de atribuire a unei părți din pretul bunurilor finale. Astfel se creează productivitatea marginală a fiecărui factor de producție.

Concluzionând se poate aprecia că economia politică neoclasică, prin toate componentele sale, a constituit răspunsul gândirii economice liberale la problemele ce le ridică noua etapă a evoluției capitalismului de la sfârșitul secolului al XIX-lea, ea este o ripostă dată doctrinei economice marxiste.

Gândirea economică neoclasică și-a adus o contribuție decisivă la elaborarea unei concepții încheiate sistemic privind mecanismul economiei de schimb.

Neoclasicismul a avansat pentru prima dată un model teoretic explicat coerent al economiei de piață.

Totodată neoclasicismul a dat o viziune mai cuprinzătoare funcționării economiei capitaliste de piață încercând să acrediteze imaginea și ideea armoniei și perfecțiunii acestui sistem social-economic.

GÂNDIREA ECONOMICĂ CONTEMPORANĂ

Gândirea economică contemporană a lui John Maynard Keynes.

La începutul sec XX și îndeosebi după sfârșitul primului război mondial, viața social-economică și politică a suferit importante transformări. Acestea în mare măsură au fost determinate de apariția și impunerea monopolului ca mod de organizare și conducere a vieții economice cu importante implicații și în viața politică.

În domeniul economic a crescut procesul de concentrare și centralizare a capitalului, a muncii și a producției, s-a complicat mecanismul de funcționare a economiei de piață și creșterea instabilității atât la scară națională cât și la scară europeană și mondială. Au apărut multiple probleme economice noi pentru vechea gândire economică ce nu era în măsură să le rezolve, să dea soluții rapide și

eficiente. Se impunea o noua gândire și practica economică care să răspundă noilor cerințe și legități ale dezvoltării social economice. Marea criză economică mondială din anii 1924-1933 a zguduit din temelii întregul edificiu economic atât teoretic cât și practic, scotând în evidență cauzele complexe și grave ale dereglării mecanismului economic de piață.

Sub impactul acestei crize s-a prăbușit în primul rând dogma liberală a autoreglării spontane a economiei de piață prin mecanismul prețurilor. Vechile teorii economice a “mâinii invizibile” a lui A. Smith sau teoria pieței a lui Say s-au dovedit neputincioase în fața problemelor economice propulsate de marea criză; creșterea somajului, scăderea puterii de cumpărare, falimentul producției comerțului și al consumului, deprecierea valorilor, marile deficiențe a balanțelor comerciale și de plăți.

În al doilea rând, a reieșit clar că politica liberului schimb – ce consta în neinterventia statului în viața economică și în politica economică era falimentară.

S-au evidențiat lacunele și deficiențele paradigmatelor clasice, incapacitatea acestora de a dirija și coordona noua dezvoltare socială.

În aceste condiții apar curenți și noi paradigme social – economice dintre care un rol major l-a jucat teoria lui John Keynes (1883 -1946).

Keynesismul reprezintă curentul cu cea mai largă răspândire în gândirea economică contemporană, atât în teorie cât și în politica economică din majoritatea țărilor capitaliste.

Economisti de renume mondial, cel mai de seamă economist la mijlocul secolului XX, profesor universitar la Colegiul Regal din Cambridge și reprezentantul Marii Britanii la Conferințele de pace de la Paris din 1919, Bretton Woods din anii 1944, J. Keynes este o figură de cea mai mare marime a gândirii economice contemporane.

Opera economică a lui Keynes este vastă și diversă. Ea reflectă două etape din gândirea sa economică.

În prima etapă, Keynes evoluează pe linia tradițional neoclasică. În cadrul acestei etape se înscriu lucrările:

- Circulația monetară și finanțele în India – 1913
- Consecințele economice ale păcii - 1919
- Eșeu asupra reformei monetare 1923
- Tratat asupra banilor – 1930

Dintre acestea se distinge “Consecințele economice ale păcii” unde critica delegația britanică și alți oameni politici occidentali care nu au înțeles că despăgubirile de război foarte mari impuse Germaniei nu sunt realiste, imposibil de recuperat, că ele constituie o piedică în redresarea economică a Europei și deci și în echilibrarea economiei mondiale.

A doua etapă este cea mai importantă din gândirea economică a lui J.Keynes, ea va evidenția noua sa gândire și personalitate economică. Această etapă este dominată de lucrarea “Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și banilor” 1936.

Trasaturile definitorii ale paradigmei Keynesiste constau:

- El considera teoria economica liberala clasica si neoclasica drept un caz particular al teoriei economice generale, cu valabilitate restrânsa si deci, accepta teoria marginala numai în domeniul microanalizei.
- Keynes își propune sa elaboreze o teorie generala a economiei de piata valabila în orice conditii si capabila sa explice procesele economice, atât în conditii de echilibru partial sau total cât si în conditii de dezechilibru.
- Respinge ideea unei ordini naturale si a unor legi naturale capabile sa asigure realizarea spontana a echilibrului economic si implicit respinge teoria pietelor a lui J.B.Say.
- Deplaseaza centrul de greutate al cercetarii economice în domeniul macroanalizei si opereaza cu indicatori macroeconomici.
- Sustine inevitabilitatea somajului în cadrul economiei de piata admitând ca acesta ar putea deveni limitat printr-o politica economica adecvata., dar în nici un chip pe deplin înlaturat.
- În cercetarile sale J. Keynes a fost adeptul rezolvarii problemelor economice pe termen scurt, ocolind dimensiunea estetica a acestora.
- În planul politicii economice considera ca pentru a supravietui si a functiona eficient economia de piata, el propune interventia statului în economie.
- Locul politicii liberului schimb, idealizat de neoclasici J.Kaynes preconiza politica economica de interventie a statului în economie, politica denumita ulterior **dirijism**.

Comparata cu paradigma neoclasica, cea a lui J. Keynes a reprezentat un progres categoric în cercetarea economica, atât în sensul extinderii sferei sociale, cuprindere la nivelul macroeconomic, cât si în sensul apropierei ei d realitatea economica.

Paradigma lui J. Keynes a avut însa si limite:

- el a subapreciat dinamica economica, a rolului în structurile tehnice, economico-sociale în functionarea economiei contemporane;
- nu a vazut influenta inegalitatii în repartizarea venitului asupra dezechilibrelor si crizelor economiei de piata.

CAPITOLUL X

PRINCIPALELE CURENTE DIN GÂNDIREA ECONOMICA CONTEMPORANA

Dupa primul razboi mondial, în perioada interbelica dar mai ales postbelica în gândirea economica contemporana au aparut si s-au afirmat o serie de curente. Delimitarea dintre acestea se face în functie de mai multe criterii cum ar fi:

- suportul social si de clasa pe care se sprijina respectivul curent economic si-l promoveaza;
- rolul atribuit statului în controlul mecanismului economic;
- pozitia si atitudinea lor fata de doctrinele dominante;
- specificul relatiilor nationale.

În perioada interbelica s-au impus în mod clar doua curente dominante: dirijismul si neoliberalismul

I. Dirijismul economic

A aparut si s-a afirmat în anii 1930, dupa marea criza economica din anii 1929-1933, dominând viata economica mai bine de trei decenii pâna în 1968.

Creatorul acestui cunoscut curent a fost J.Keynes.

Pornind de la disfunctionalitatile din economie J.Keynes si-a propus sa gaseasca solutii practice pentru a atenua sau chiar înlatura dezechilibrele si sa revigoreze sistemul economic în ansamblu.

În noua sa teorie economica J.Keynes a pornit de la critica si respingerii politicii liberului schimb considerând-o imperfecta si nerealista atât la scara macroeconomica si monoeconomica.

Daca dezechilibrele economice prin politica liberului schimb sunt produse spontan, reglarea vietii economice nu se poate realiza spontan. În aceasta situatie nu se justifica pasivitatea statului fata de societate în general, de viata economica în particular.

Esenta dirijismului preconizat de J.Keynes consta în interventia moderata a statului în economie – proces definit cu termenul de **dirijism**.

Esenta politici economice dirijiste preconizate de J.Keynes consta în realizarea unei coordonate între consum si investitie pentru a realiza un volum al productiei corespunzator ocuparii optime a fortei de munca.

J.Keynes a condamnat interventia excesiva a statului în economie, socializarii activitatii economice, sub forma “socialismului de stat” sau nationalizarea întreprinderilor.

J.Keynes arata ca nu este important ca statul sa preia în proprietate mijloacele de productie, ci rolul sau sa constea în stabilirea volumului global al

resurselor necesare continuarii productiei si asigurarea retributiei proprietarilor acestora.

În practica politica economica promovata de dirijism a generat consecinte pe termen lung si pe termen scurt. si pe termen lung.

Pe termen scurt politica dirijista formulata de J.Keynes a contribuit la reducerea somajului, la atenuarea dezechilibrelor, la amânarea sau atenuarea unor crize.

Pe termen lung politica dirijista a avut efecte complexe si contradictorii. Astfel timp de câteva decenii dirijismul a condus la cresteri economice, dupa care au început sa se manifeste efecte indirecte, neasteptate cum ar fi inflatia. Ea a fost generata de cresterea cheltuielilor publice si orientarea investitiilor în domeniul militar.

La acestea se aduna si scaderea puterii de cumparare si reaparitia somajului. Când aceste efecte secundare au început sa fie dominante fata de avantajele initiale produse de dirijism a aparut critica antidirijista si antikeynesista, aparând noi curente ca neoliberalismul, teoria asteptarilor rationale sau teoria cresterii zero.

Neoliberalismul economic.

La începutul secolului al XX –lea si în special dupa primul razboi mondial se înmultesc fenomenele de dezechilibru, disfunctionalitate si crize din viata social – economica si politica. Aceste fenomene au pus sub semnul întrebării valabilitatea paradigmelor clasice si a teoriilor elaborate cu ajutorul lor. S-au înmultit totodata criticile aduse paradigmelor neoclasice si în special la adresa dirijismului si a Keynesismului.

În fata gândirii economice se punea problema fie revigorarea doctrinelor erodate de criza în special a liberalismului sau elaborarii unei noi paradigme economice în concordanta cu noile cerinte si legitati ale dezvoltarii sociale. În locul vechiului liberalism excesiv de individualizat si politic se preconiza un liberalism renovat numit neoliberalism.

Neoliberalismul este o doctrina economica democratica având în esenta aceleasi caracteristici generale ca toate elaboratele democratice: respectarea vointei si interesului cetateanului, statul de drept, principii democratice, separatia puterii, eligibilitatii si reprezentarii. Aceste elemente, principii ar constitui aspectul de continuitate al liberalismului. În schimb discontinuitatea caracteristica neoliberalismului ar fi data de:

- Statuarea unui nou loc si rol al statului în viata sociala, de la statutul sau de neutralitate fata de societate la cel de implicare, integrare în dezvoltarea sociala, cu o larga si diversa arie de cuprindere si actiune.
- O noua viziune asupra rolului proprietatii în noua dezvoltare, de la caracterul ei individualist la acceptarea functiei sale publice. Acest fapt a condus la constituirea sectorului public al statului în economie si în viata sociala, la posibilitatea înfaptuirii unor masuri radicale ca nationalizare, etatizare sau reforme si legi agrare.

- Acceptarea ideii si a practicii protectiei sociale, ca un nou mod de redistribuire a venitului national.
- Sub impulsul radicalismului politic, a generalizarii votului universal, neoliberalismul a adus o noua concepere a democratiei politice.

Spre deosebire de liberalismul clasic care în structura si continutul sau a fost unitar, neoliberalismul este eterogen. El cunoaste trei variante:

1. Liberalismul nostalgic sau neoliberalismul de tranzitie, este o încercare de perpetuare a vechilor principii liberale la noile conditii sociale, o adaptare la noile cerinte ale dezvoltarii sociale moderne. El va marca de fapt tranzitia de la liberalismul clasic la neoliberalismul propriu-zis. Sustinatorii si promotorii neoliberalismului de tranzitie J.Reuff, W.Lippmann, Bertrand de Jouvenel considera ca principiile liberalismului sunt înca valabile, convulsiile, disfunctionalitatile s-ar datora modului defectuos în care acestea se aplica. Perseverenti în ideea statului “nul” sau minimal neoliberalistii nostalgici vad în continuare în sporirea sarcinilor si atributiilor acestuia cauza esentiala a crizei liberalismului – “sursa tuturor mârșaviilor regimului nostru le-am gasit” – spune J.Reuff “în interventia statului “. La rândul sau Louis Rougier respinge si el categoric orice actiune care ar duce la cresterea rolului statului. El concepe rolul si functiile statului sinonime cu cele ale politiei rutiere.

Un pas important în constructia noii doctrine îl va face W.Lippmann. Acesta a convocat în 1938 la Paris, un colocviu în scopul renovarii liberalismului. La baza colocviului, care a reunit importante personalitati si gânditori economici de sorginte liberala au stat ideile lui W.Lippmann expuse în lucrarile sale “O cercetare a principilor unei societati bune” 1937 si “Cetatea libera” 1938.

Colocviul a avut un dublu scop:

1. de a preciza pozitia fata de starea reala a economiei, solutiile care se impuneau pentru rezolvarea problemelor acute la ordine zilei.

Participantii la colocviu au recunoscut ca economia de piata nu functioneaza în mod echilibrat si armonios cum pretindea liberalismul. “Cuvântul liberalismului “preciza W.Lippmann “nu mai este astazi decât ornamentul ofilit evocând cele mai îndoielnice sentimente”

Dupa parerea sa, defectul principal al liberalismului clasic l-ar constitui faptul ca acesta ar pune accentul pe o falsa problema, “lassing-faisse” în sensul de libertate neîngradita a agentilor economici si pasivitatea totala a statului, fapt ce a favorizat o evolutie economica rigida, generând astfel o serie de dereglari si disfunctionalitati ale acesteia.

Totodata W.Lippmann respinge ideea unei “ordini naturale” care ar impune pasivitatea statului preconizata de liberalismul clasic. În consecinta el se pronunta pentru consolidarea liberi concurente cu ajutorul statului. Desi participantii la colocviu au respins formele excesive de interventie a statului în economia contemporana ei au recunoscut însa necesitatea unei interventii limitate a acestuia în economie cu scopul de a asigura desfasurarea concurentei între agentii economici în conditii cât mai bune.

Cel mai de seama neoliberal nostalgic care a marcat efectiv trecerea la neoliberalismul progresiv este Frederic A. Hayek.

Austriac de origine Frederic A. Hayek a fost profesor de stiinte economice, moral – politice si juridice la Viena, Freiburg, Londra si Chicago. În 1974 i s-a decernat premiul Nobel pentru economie.

A scris numeroase lucrari si studii ca “Pretul si productia” 1931, “Teoria pura a capitalului” 1941, “Calea spre robie” 1944, “Studii de filozofie politica si economica 1967”.

Frederic A. Hayek a aparat proprietatea privata considerând-o cea mai buna garantie a libertatii si independentei indivizilor fata de stat.

A criticat colectivismul – socialist care nu a reusit sa asigure nici libertatea nici egalitatea, nici securitatea membrilor societatii. A criticat deasemenea centralismul pe care îl implica dirijismul si planificarea. Frederic A. Hayek a dezaprobat si criticat orice forma de control si de conducere centralizata a economiei de catre stat, aratând ca aceasta din urma implica pericolul constrângerii si al încarcerii libertatii individuale de actiune si conduce spre forme ineficiente de activitate economica.

Desi nu a negat necesitatea interventiei statului în economie, în viata sociala si economica, s-a opus interventiei acestuia invocând argumente politice si economice.

Din punct de vedere politic el are în vedere pericolul totalitarismului - a încalcarii democratiei si libertatii, devenind o noua robie sociala. Sub aspect economic Frederic A. Hayek considera ca dirijismul si interventia statului constituie elemente de negativitate, înabuse initiativa privata, submineaza eficienta economica. În viziunea lui Frederic A. Hayek rolul statului consta în a asigura o serie de servicii publice care nu pot fi prestate pe baza proceselor normale de piata, adica prin vânzare – cumparare între indivizii particulari. Printre domeniile care necesita activitatea statului Frederic A. Hayek enumera servicii necesare pentru societate, dar pentru care agentii economici nu obtin un profit corespunzator ca ordine publica, apararea nationala. El ajunge la concluzia ca într-un sistem normal si rational nu poate fi vorba ca statul saa nu faca nimic.

“Nu proportiile amestecului statului i se par importante lui Frederic A. Hayek, ci contextul acestui amestec, amestecul sa nu atenteze la proprietatea privata si nici la cuceririle de ordin social.

Concluzionând, putem aprecia ca reprezentantii neoliberalismului nostalgic considera ca:

- în vechea doctrina liberala, principiile ei nu sunt vinovate de disfunctionalitatea vietii sociale, ci s-ar datora proastei aplicari a acestora;
- marea lor majoritate sustin înca principiu individualismului, a proprietatii private. Toate acestea sunt elemente de continuitate. Ca element de discontinuitate se considera ca vechiul mecanism de reglare a vietii economice nu mai este în masura sa asigure functionalitatea si

vad necesitatea interventiei limitate a statului care sa nu lezeze individul, initiativa si actiunea acestuia.

2. Neoliberalismul propriu-zis sau organizat va marca marea ruptura fata de liberalismul clasic si neoliberalismul nostalgic. Diferenta fata de acesta are loc în special în conceptia despre rolul statului si guvernământului. Aceasta schimbare fata de problema etatismului s-a manifestat în timpul marii crize economice 1929 –1933 si mai ales dupa cel de-al doilea razboi mondial când interventia statului pentru înlaturarea consecintelor negative ale crizei si ale razboiului a fost imperios necesara. Crearea capitalismului monopolist de stat a desavârsit acest proces, statul devenind un instrument efectiv si eficient de interventie în economie ti în viata sociala.

O asemenea conceptie despre stat era rezultatul noilor schimbari produse în viata economica, concentrarea si centralizarea capitalului, socializarea fortei de munca si a productiei.

Neoliberalismul etic a fost totodata o alternativa între socialismul totalitar de tip comunist si conservatorismul Keynesist care în perioada interbelica îsi propusese initial sa lichideze efectele crizei devenit asa numitul neokeynesism.

Referindu-se la acest aspect Melton Fordman “Într-un sens astazi suntem Keynesieni cu totii, în alt sens însa, nimeni nu mai este Keynesian. ; nimeni dintre noi nu mai accepta concluziile Keynesiste initiale”.

În conceptia neoliberală, economia libera de piata si concurenta reprezinta forma posibila de organizare si functionare rationala a economiei dar cu ajutorul statului activ.

Astazi a revenit teza interventiei limitate a statului în activitatea economica.

Neoliberalismul a constituit fundamentul aparitiei unor scoli si politici economice ca:

- doctrina economica sociala de piata aparuta în R.F.Germania si pusa în aplicare în anii '50 – 60 de cancelarul L.Erhardt.
- Interesul personal îmbinat cu sentimentul raspunderii sociale a individului constituie calea de baza a doctrinei economice sociale de piata. Economia de piata poate functiona numai în conditiile asigurarii depline a libertatii individuale în alegerea bunurilor de consum, a profesiei si a locului de munca, a liberei initiative de a întreprinde si de a dispune de capital. Sarcina statului este aceea de a garanta o concurenta în stare normala de functionare.

4. Neoliberalismul american. el este economia de piata caracterizata prin libertatea particulara, sistem monetar stabil si neinterventia statului.

Elementul esential al neoliberalismului economiei de piata îl constituie preturile care sunt o pârghe sau instrument de orientare si distribuire a resurselor, de 4organizarea eficienta a productiei cât si criterii de repartizare a rezultatelor economice.

Lider al scolii de la Chicago M.Fridman a creat **teoria monetarista**. Banii si politica monetara au rolul esential în functionarea economiei de piata.

M.Fridman si monetaristii considera ca inflatia este un fenomen monetar, întrucât banca de emisie a lansat pe piata mai multi bani decât era necesar. Continutul politicii monetariste l-ar constitui controlarea inflatiei, asigurarea stabilitatii preturilor.

“Noi economistii”. În conceptia lor sporirea rolului statului are loc prein transformari sociale, adica preluarea de catre stat a unor sarcini ce reveneau pietei sau societatii civile cum ar fi: utilizarea deplina a mâinii de lucru, formarea profesionala, combaterea saraciei, ocrotirea sociala.

CAPITOLUL XI TEORIA CRESTERII ECONOMICE

I. CONCEPTUL DE CRESTERE ECONOMICA

Spre deosebire de secolul al XIX-lea, când interesul majorității economistilor s-a concentrat spre probleme legate de activitatea agentilor economici pe termen scurt, treptat în decursul secolului XX a crescut preocuparea economistilor pentru funcționarea economiei la scara unei țări, nu numai pe termen scurt ci și pe termen mediu și lung. Este vorba de evoluția gândirii economice de la microanaliza statică la macroanaliza dinamică.

Cresterea economică este denumirea modernă, dată unei probleme economice mai vechi – aceea a sporirii avuției națiunilor.

Liberalismul clasic și neoclasic a acordat prioritate microanalizei statice și numai în mod excepțional s-a referit la macroanaliza.

Marxismul a explicat mecanismul de funcționare al economiei moderne de piață a capitalismului dar din perspectiva ideologică și politică.

În perioada postbelică, cel puțin în primele 2-3 decenii ale acesteia, creșterea economică a devenit problema numărul unu atât pentru gândirea economică cât și pentru practica acesteia.

Interesul deosebit pentru creșterea economică își are explicația în cel puțin două cauze:

- Multe țări își puneau speranța că prin creșterea avuției vor putea rezolva mai ușor numeroasele și dificilele probleme cu care se confruntau; fapt ce ar fi dus atenuarea contradicțiilor și tensiunilor sociale.
- Creșterea economică era impusă și de necesitatea gasirii unor răspunsuri la problemele ridicate de dezvoltarea contemporană cum ar fi: poluarea, ruperea echilibrului dintre mediul social cel natural, apariția unor implicații negative cercetării tehnice, înmulțirea și extinderea crizelor de la scara națională la cea regională și mondială.

Interesul deosebit pentru problema creșterii economice a fost dovedit de volumul imens de literatură de specialitate și desfășurarea la Tokio (1977) a unui Congres cu titlul “Creșterea economică, resursele ei”.

În literatura de specialitate există o multitudine de teorii care redau ideea de avuție, de creștere economică, de expansiune, dezvoltare, dinamică economică, progres economic, reproducere largită.

Unii autori reduc creșterea economică numai la modalitatea, alții consideră că aceasta presupune schimbări colective inclusiv structurale. De asemenea sunt autori care identifică creșterea economică cu dezvoltarea și progresul alții le diferențiază.

În definirea conceptului de creștere economică sunt folosite două sensuri: în sens larg creșterea economică se referă la sporirea produsului social (PNB și PIB) a venitului național și prin aceasta a avuției naționale inclusiv a capacității de producție, incluzând și modificări de structură ale economiei.

În sens restrâns, creșterea economică înseamnă sporirea venitului național pe locuitori și presupune analiza aspectelor cantitative ale acestui proces. Majoritatea specialiștilor au căzut de acord că termenul de creștere economică se referă la aspectul cantitativ al procesului și este folosit cu precădere la măsurarea relațiilor dintre volumul factorilor folosiți și mărimea rezultatelor obținute, urmând folosirii acestor factori și motivarea deciziilor economice inclusiv a măsurilor de politică economică.

În locul noțiunii de creștere economică este folosit și cel de dezvoltare economico-socială, el este un termen mai larg, include și noțiunea de creștere economică, dar conține în plus și alte schimbări, îndeosebi calitative, incluzând cele structurale, având în vedere repercursiunile lor asupra calității vieții.

Sintetizând putem aprecia următoarele:

- Creșterea economică definește în esență aspectul cantitativ, referindu-se la produsul social, venitul național.
- Dezvoltarea economică – concept mai larg, include creșterea economică, schimbările calitative și structurale inclusiv aspecte legate de calitatea vieții.
- Progresul economic – termen ce desemnează mișcarea economică ascendentă a vieții social – economice.

II. MODELE ALE CREȘTERII ECONOMICE

Economistii care au studiat creșterea economică în perioada neoclasică s-au ocupat, cu precădere de studierea raportului cantitativ dintre factorii de producție utilizați și rezultatele obținute, respectiv sporul de produse și de venit în care s-au canalizat aceste rezultate. Pentru a comensura aceste rezultate s-au creat și instrumentele de investigație statistică și matematică necesare, astfel că în primele decenii ale secolului XX s-a cristallizat și s-a afirmat o știință nouă economică numită **econometrie**.

Econometria este o știință economică ce reprezintă un ansamblu coerent de metode și instrumente de analiză statistică – matematică a fenomenelor și proceselor economice în care însăși teoria economică este formalizată în termeni matematici. Îmbinând metodele statistico - matematice cu particularitățile teoretice ale economiei politice, econometria întrunește atât valențele unei cercetări economice aplicative, cât și ale celei fundamentale de teorie generală.

În cadrul econometriei, principalul instrument de investigație utilizat în acest scop este modelul economico-matematic cu funcții cognitive dar și previzionale.

Variatele laturi si conexiuni ale procesului de crestere economica si-au gasit reflectarea în notiuni specifice ca:

- **Coeficientul capitalului (c)**, a fost fundamentat de R.F. Harrad în lucrarea “Spre o teorie a directiei economice” în 1948. Scopul sau era de a determina necesarul de capital suplimentar pentru a obtine o crestere unitara a produsului, respectiv a venitului. În aceeași optica în 1959 Domar în “Eseuri de crestere economica” a introdus si el un parametru **eficientei marginale a investitiilor (r)**, acesta reflectând cât produs sau venit se obtine pe unitatea de capital suplimentar investit. Cei doi parametri exprima în forme diferite aceeași relatie între creșterea investițiilor si creșterea venitului pornind însă de la obiective diferite, Harrad are ca punct de plecare sporul de venit încercând sa determine cu cât trebuie sa creasca volumul capitalului pentru a atinge o anumita crestere economica.

În schimb Domar are în vedere sporul de capital încercând sa identifice rezultatul (creșterii venitului), unitate de capital suplimentar.

De altfel Harrod a elaborat un model de crestere economica de tip Keynesian pornind de la conceptul de economie dinamica. Harrod identifica trei tipuri de rate ale creșterii economice:

- a) rata garantata a creșterii economice (G_w) este cea scontata de întreprinzator ca rezultat al investitiei.
- b) Rata naturala a creșterii (G_n) exprima interesele generale ale societatii ca si limita superioara a posibilitatilor de crestere economica. Aceasta rata naturala s-ar putea sa nu satisfaca interesele întreprinzatorilor.
- c) Rata reala de crestere este determinata de marimea, structura, nivelul tehnic si randamentul capitalului existent.

În principiu ea poate sa fie mai mare sau mai mica decât rata garantata iar, ca regula, este sub nivelul ratei naturale, care, potential satisface interesele tuturor.

Prin natura sa rata naturala corespunde coeficientului mediu capital la un nivel dat de acumulare.

Pornind de la aceste determinari, rezulta ca daca rezultatul este mai mare decât rata garantata înseamna ca investitiile cresc, afacerile merg bine iar economia este în expansiune, si invers daca rata reala este mai mica decât cea garantata înseamna ca economie este în recesiune.

Aceste oscilatii ale ratei reale în jurul celei garantate exprima instabilitatea si fluctuatiile economiei de piata. Pentru atenuarea acesteia si corectarea dezechilibrelor Harrod propune interventia statului în economie, aceasta însemnând utilizarea pârgurilor fiscale si monetare precum si impulsionarea activitatilor economice prin reducerea impozitelor, dobânzilor, sporirea cantitatii de bani în circulatie.

Modelul Harrod - Domar se limiteaza la descifrarea dinamicii economice ciclice fara a cauta sa elucideze cauzele interne, de structura ale instabilitatii

III. MODELE NEOCLASICE ALE CRESTERII ECONOMICE

Pleaca de la ipoteza autoechilibrării spontane a economiei de piață prin intermediul oscilației pretului. În această situație se are în vedere rolul celor doi factori esențiali ai producției - capitalul și munca, optimizarea folosirii lor.

După cel de-al doilea război mondial a urmat o perioadă de aproximativ un sfert de secol caracterizată prin creșterea economică stabilă, constantă și a prosperității majorității țărilor industrializate.

La granița anilor 60 și 70 au devenit tot mai evidente carentele modelelor creșterii economice. La această dată au apărut și unele probleme globale economice cum ar fi inflația, somajul, poluarea, consumul nerational, creșterea prețurilor la produsele energetice, amplificarea decalajelor dintre țările lumii. Drept urmare au apărut importante mutații și restructurări în problematica teoriilor creșterii economice atât în ceea ce privește conținutul conceptului de creștere economică cât și în ceea ce privește metodologia de cercetare și modelarea procesului creșterii economice. Astfel s-a trecut:

- De la abordarea creșterii economice în sens restrâns la investigarea mai cuprinzătoare a acestui domeniu, adică la studiul creșterii economice în sens larg incluzând și probleme structurale și calitative
- S-a trecut de la modelele macroeconomice la modelele mondoeconomice sau globale, impuse de problemele care depășesc granițele naționale ale țărilor, cum sunt: penuria de resurse naturale, amplificarea relațiilor internaționale, poluarea mediului, înmulțirea și actualizarea crizelor mondiale.

În acest proces un rol important l-a jucat Clubul de la Roma creat în 1968 sub conducerea A. Pecci. Clubul de la Roma și-a propus să finanțeze și să patroneze cercetările asupra viitorului lumii din perspectiva globală, planetară.

În 1972 Denis și Danella Meadows au publicat primul raport al Clubului de la Roma lucrarea “Limitele creșterii” unde este elaborat un model mondial al creșterii economice.

Acesta este conceput ca un sistem de interdependență și interacțiune a cinci variabile:

- Creșterea demografică, producția agricolă și alimentară, consumul de resurse (materii prime și energie)
- Dezvoltarea industrială la scară planetară, poluarea mediului

Analizând evoluția acestor variabile în perioada 1960 – 1970, autorii au ajuns la concluzia că ele urmează o lege de creștere exponențială, concretizată într-o creștere rapidă a populației, a producției alimentare și industriale - fapt ce a dus la o gravă poluare a mediului și o secatură a resurselor de materii prime și energetice.

Pe temeiul acestei tendințe a ajuns la concluzia că dacă se vor menține actualele tendințe de creștere a populației, industrializării, poluării, producției –

limitele cresterii vor fi atinse în urmatorii 100 de ani. Acest fapt va conduce la un dezechilibru planetar fara a mai fi posibila echilibrarea naturala, fapt ce ar trimite omenirea în fata unei catastrofe apocaliptice. Fata de aceasta situatie raportul Meadows a preconizat formarea deliberata a cresterii economice si demografice mondiale - fenomen numit **crestere zero**. Practic acesta ar însemna oprirea cresterii economice si demografice si mentinerea unui echilibru economic.

Lucrarea “Limitele cresterii” si teoria cresterii economice zero are multe elemente realiste ale dezvoltarii mondiale care nu pot fi ignorate cum ar fi: consumul resurselor, poluarea.

În acelasi timp prin viciile de constructii, concluziile si solutiile preconizate de modelul Meadows a declansat numeroase critici cum ar fi:

- Simplificarea excesiva a interdependentelor din lumea actuala redusa doar la 5 variabile
- Subestimarea rolului progresului tehnico – stiintific
- Ignorarea existentei statelor nationale si a specificului cresterii economice
- Pesimismul exagerat privind cresterea economica
- Modelul cresterii zero nu tine cont de împartirea lumii în tari bogate si sarace si consecintele acestui fapt.

Modelul Meadows preconizeaza mentinerea subdezvoltarii si a decalajelor economice internationale.

Ca raspuns la critice cresterii zero Clubul de la Roma a initiat un al doilea raport concretizat în lucrarea “Omenirea la raspântii” 1974, elaborat de Eduard Pestel si Mihailo Mesarovic.

Acest raport este un raport de crestere economica mondiala bazat pe o noua conceptie si inovatii metodologice.

Noul raport porneste de la luarea în considerare a diversitatii lumii si gruparea tarilor în 10 mari regiuni geografice în functie de asemanarile economice si social – culturale.

Din aceasta optica autorii au facut distinctia a doua tipuri de crestere economica

- Cresterea nediferentiata care are loc prin simpla înmultire cantitativa asa cum fusese conceputa în primul raport.
- Cresterea diferentiata sau organica controlata de oameni si care cuprinde schimbari calitative structurale.

Pornind de la aceasta distinctie autorii apreciaza ca nu cresterea în sine se afla la originea crizelor actuale ci caracterul sau anarhic. Drept urmare se opteaza pentru o crestere controlata de oameni, elaborându-se scenarii alternative ale dezvoltarii viitoare având ca obiectiv lichidarea subdezvoltarii economice si depasirea crizelor planetare.

Raportul considera ca rezolvarea problemelor omenirii nu este posibila decât prin cooperarea internationala precum si prin armonizarea activitatii oamenilor cu mediul lor natural.

